

ΠΕΡΙ ΦΕΣΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Γενικά περὶ τῶν ἐθνικῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν.

Ἐν τῷ προκειμένῳ φροντισματι πραγματευόμενοι περὶ τοῦ φεσίου, τοῦ ἐρυθροῦ τούτου ἐθνικοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων τῶν τε βρακοφορούντων καὶ φουστανελλοφορούντων, προτάσσομεν γενικά τινα περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν καὶ περὶ τῆς σπουδαιότητος, ἣν ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κοινωνικοῦ ἐν γένει βίου τῶν Ἑλλήνων ἢ περὶ τούτων μελέτη κατὰ τόπους καὶ χρόνους.

Περὶ τῶν ποικιλωτάτων καὶ γραφικωτάτων ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν εἴτε τῶν παλαιοτέρων εἴτε τῶν νεωτέρων, αἵτινες ἐκλείπουσιν ὁσμημέρα ὑποχωροῦσαι εἰς τὴν καθιερωμένην εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν, οὐδεμία ἐγένετο μέχρι τοῦδε συστηματικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη καὶ ἀπεικόνισις. Ἡ μόνη Ἑλληνικὴ τοπογραφικὴ μονογραφία, ἐν τῇ ὅποιᾳ περιελήφθησαν δέκα ζυλογραφικαὶ εἰκόνες ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν, εἶνε ἡ τῷ 1866 ἐν Χίῳ ἐκδοθεῖσα τοπογραφία τῆς νήσου Χίου ὑπὸ Α. Καραβᾶ. Ἐξετυπώθησαν δὲ ὡσαύτως ἀτεχνώταται τινες ζυλογραφικαὶ ἐνδυμασιῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ Πανδώρα¹, αἱ πλείστα ἄνευ περιγραφῆς, ὡς καὶ αἱ τοῦ Καραβᾶ.

Ἡ ἔλλειψις αὕτη προσέρχεται διότι αἱ ἱστορικαὶ μελέται καὶ ἡ ἐξερεύνησις τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐν γένει παραμελοῦνται παρ' ἡμῖν· εὐάριθμοι δὲ εἶνε οἱ περὶ τοιαύτας μελέτας ἀσχολούμενοι.

Ἐν τούτοις οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐν γένει ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἄλλως εἰργάσθησαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου· οἱ πλείστοι μετὰ τῶν ἀρχαιολο-

γικῶν, γεωγραφικῶν, βυτανικῶν καὶ ἄλλων περιγραφῶν τῶν ἐσπούδασαν καὶ τὰς ἐνδυμασίας τῶν Ἑλλήνων, ὧν ἐπεσκέφθησαν τὴν χώραν, καὶ περιέγραψαν καὶ ἀπεικόνισαν αὐτάς. Τοιοῦτοι δὲ εἶνε ὁ Nicolas de Nicolay ὁ ἀρχαιότερος πάντων (1576), ὁ Dapper (1688), ὁ Tournefort (1718), ὁ Choiseul Gouffier (1782, 1809, 1822), ὁ Grasset de S'. Sauveur (1800), ὁ Sonniui (1801), ὁ Forbin (1818), ὁ Bory de Saint-Vincent (1823), ὁ Wordsworth (1841) καὶ ἄλλοι ἴσως. Παραλείπομεν δὲ τοὺς περὶ τῆς ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας γράψαντας, οἵτινες ἀπεικόνισαν ἐνδυμάτα ἱερατικά. Πάντες οὗτοι εἶνε πηγαὶ δι' ἡμᾶς γνώσεων τῶν παλαιῶν ἐνδυμασιῶν. Ἐὰν ἔλειπεν ὁ Tournefort θὰ εἴμεθα ἐν ἐντελεῖ ἀγνοίᾳ τῶν περιέργων ἐνδυμάτων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος τῶν κατοίκων τῶν Κυκλάδων νήσων καὶ τῆς Κρήτης.

Ἡ κατὰ τὸ 1882 συστηθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ εἰταιρεία, πρὸς συλλογὴν τῶν λειψάνων τοῦ μεσαιωνικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος, τὸ θέμα τῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν ἔλαβεν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ὑπ' ὄψιν, καὶ ἰκανὰς παλαιὰς συνέλεξεν, ἃς ἐξέθεσεν ἐν ἀνδρεικέλοις ἐν τῷ Μουσείῳ αὐτῆς, ὧν δύο, ἡ τῆς Ἀμοργοῦ καὶ ἡ τῆς Του ἔχουσι χρονολογίαν ἑκατονταετηρίδος. Πολλὰ ὅμως ὑπολείπονται εἴτε νὰ πράξῃ πρὸς πλουτισμὸν τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Μουσείου αὐτῆς.

Τὸ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν θέμα εἶνε ὁμολογουμένως δυσχερέστατον, διότι καὶ πολλαὶ τῶν ἀρχαιότερων ἐνδυμασιῶν ἐξέλιπον, καὶ εἰκόνες ἐτι αὐτῶν δὲν ὑπάρχουσιν· εἶνε ὅμως ἐτι καιρὸς νὰ γίνῃ περιγραφή καὶ ἀπεικόνισις τῶν ἐν χρήσει ἐτι κατὰ τόπους, πρὶν ἢ καὶ ταύτας ἀποσπάρσῃ ὁ εὐρωπαϊκὸς συρμός.

Εἶνε ἀληθές ὅτι εἰς τοπογραφικὰς τινὰς μονογραφίας νήσων καὶ ἡπειρωτικῶν τμημάτων τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουσι βραχέειαι περιγραφαὶ ἄνευ εἰκόνων ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν· ἀλλ' ἐκ τούτων οὐδεμίαν ἀναπαράστασιν δύναται τις νὰ κάμῃ, διότι οἱ γράψαντες δὲν μετεχειρίσθησαν εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν, τὰς ἄλλως ἀτελεῖς, τὰ κοινὰ ὀνόματα τῶν ἐνδυμάτων καὶ παραρτημάτων αὐτῶν καὶ κοσμημάτων, ἀλλ' ἀρχαῖα ἀκατάλληλα πρὸς ἐπίδειξιν κούφου ἀρχαιομαθείας· μὴ εὐρίσκοντες δὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τὰ οἰκεία ὀνόματα, διότι οἱ ἀρχαῖοι μὴ ἔχοντες τὸ φέσι, καὶ τὸ φουστάνι καὶ τὴν ρλοκάτα καὶ ἄλλα δὲν εἶχον φυσικῶς καὶ τὰ ὀνόματα, μετεχειρίσθησαν ἀκατάλληλα ὅλως ἀρχαῖα ἢ περιφράσεις, ἐξ ὧν ὁ ἀναγνώστης οὐδὲν ἐννοεῖ. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ὄζοντες σχολαστικότητος καὶ πολλῆς ἀριστίας γράφουσιν ἐπὶ παραδείγματός «πλατεῖα περισκελῖς» ἀντὶ βρακί, ὡς ἂν ἦτο ἐν καὶ τὸ αὐτό, γράφουσιν «ἐριούχον», νομίζοντες ὅτι ἀμαρτάνουσιν ἂν γράψωσι τσόχα, ὡς ἂν ὅλα τὰ μάλλινα ὑφάσματα νὰ μὴ εἶνε ἐριούχα· γράφουσιν «ἐρυθρὸς πῖλος» ἀντὶ φέσι!, «χλαῖνα ἄνευ χειρῶν» ἀντὶ φλοκάτα, καὶ τὰ τοιαῦτα².

¹ Πανδ. Τόμ. Γ' σ. 282. Βλάχοι-Βλάχισσαι. Τ. Ζ' σ. 259. Ἐνδυμα γυναικῶν Ὑδρας· σελ. 284 Ἐνδυμα γυναικῶν ἐν Καλάμῃ· σ. 304. Ἐνδυμα Πελοποννησίων· Ἐνδύμ. Ἑλλήν. σ. 349. Τόμ. ΙΓ' σ. 514. Σάμιαι καὶ Κωνσταντινουπόλιτιδες. — Ἐν Ζακύνθῳ εἰς διαφόρους ναοὺς σώζονται εἰκόνες ἐλασιογραφικαὶ παριστώσαι λιτανείας τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἐνθα εἰκονίζονται οἱ ἀκολουθοῦντες ἱερεῖς, ἄρχοντες καὶ λαὸς μετὰ τὰς ἐνδυμασίας αὐτῶν. Ἐπίσης ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπικῷ Ζακύνθῳ ὑπάρχει χειρόγραφος ἱστορία τῆς νήσου ταύτης γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Δ. Βασιλιάνῃ ἢ Βαρθίᾳ, περιέχουσα ὑδρογραφικὰς εἰκόνας ἐνδυμασιῶν τῶν Ζακυνθίων τῆς παρελθούσης ἑκατοντῆ. Ἐν Ἀργοστολίῳ ὡσαύτως σώζεται λεύκωμα τοῦ ζωγράφου Γερ. Πιτσαμάνου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σπυρ. Πιτσαμάνου, ἐνθα εὐρίσκονται εἰκόνες ὑδρογραφικαὶ ἐνδυμασιῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν Ἀθηναίων, Κέω, Κωνσταντινουπόλεως, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας. (Ὅρα ἐν Ἐστίᾳ Τ. 14. σελ. 475 βιογραφ. Πιτσαμάνου γραφεῖσαν παρ' ἐμοῦ).

² Μ. Χουρμούζης Βυζάντιος Κρητικὰ, σελ. 24. Ι. Λαμ-

Ἐν τοιαύτῃ ἐλλείψει ἀκριβῶν καὶ ἐκτενῶν περιγραφῶν τῶν ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἀρχαιοτέρων, δυσχερὲς ἀποβαίνει νὰ ἀποφανθῆ τις καὶ κρίνῃ ἐκ παραβολῆς ὅποια τῶν ἐλληνικῶν ἐνδυμασιῶν ἢ βράκια ἢ ἡ φουστανέλλα ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἐθνικὸν ἐνδύμα τὸ ἀνδρικό, καὶ τὰ *μωραϊτικά* ἢ τὰ *ἀρβανίτικα* τὸ γυναικίον. Ἡ τοῦ γυναικείου δ' ἐνδύματος ἔρευνα κατὰ τόπους εἶνε ἐπιδυσχερῆστερα, διότι ὑπέστη πλειοτέρας μεταβολάς, ὑπέκειν ἐν τὸν συρμόν, ὅστις κατὰ τὰς παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας δὲν μετεβάλλετο μὲν καθ' ἑκάστην, ὡς σήμερον, ὑφίστατο ὅμως συνεχῶς κατὰ χρονικὰς περιόδους εἰς τε τὸ ὅλον καὶ εἰς τὰ καθ' ἑκάστον τμήματα ριζικὰς μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, προερχομένας ἐκ τῆς φυσικῆς τῆς γυναικὸς καλλισθησίας καὶ κλίσεως εἰς τὸν νεώτερον καὶ ἐπιδεικτικώτερον ἱματισμόν.

Σήμερον δύο εἶνε τὰ κυριώτατα εἶδη τῶν ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν τῶν Ἑλλήνων τὰ *βρακιά* καὶ ἡ *φουστανέλλα* δὲν ὀμιλοῦμεν περὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνδυμασίας, ἥτις εἶνε παρεϊσακτος ἀπὸ τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ λέξις βράκια ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ἐκ τῶν Ῥωμαίων, αἵτινες παρέλαβον ταύτην μετὰ τοῦ ἐνδύματος ἐκ τῶν γειτόνων βαρβάρων ὠνόμαζον δὲ βράκας (bracae) τὸ ἐνδύμα τὸ καλύπτει τὸ κάτω ἡμισυ τοῦ κορμοῦ τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅμοιον τοῦ σημερινοῦ πανταλονίου³. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐν βιβλ. Ε' γράφει ὅτι οἱ Γαλάται ἐκάλουν τὰς ἀναξυρίδας βράκας. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου ὠνομάζετο ἀρχικῶς τμήμα τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας Gallia Bracata, ὅπερ ἔπειτα ἐκλήθη Γαλλία Ναρβωνησία (Gallia Narbonensis) ἔτερον τμήμα τῆς Γαλλίας ἐκ τοῦ ἐνδύματος ἐπίσης ἐκλήθη Gallia Togata, ἢ ἐντὸς τοῦ Πάδου, Cispadana. Τὴν αὐτὴν καταγωγὴν ἔχει καὶ ἡ Augusta Bracaria πόλις τῆς Γαλικίας τῆς Ἰσπανίας (νῦν δὲ Πορτογαλλίας καλουμένη Braga)⁴.

Οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον βράκας καὶ τὰς στενάς καὶ τὰς πλατεῖας (bracae laxae). Οἱ Ἕλληνας δὲ ὠνόμαζον ἀναξυρίδας⁵ καὶ σκελέας τὰς στενάς, θυλάκους δὲ τὰς πλατεῖας. Ἐφερον δὲ τὰ εἶδη

ταῦτα οἱ Πέρσαι, καὶ τὸ ὄνομα ἀναξυρίδας θεωρεῖται Περσικόν. Παρὰ Ῥωμαίοις ὑπῆρχον καὶ αἱ bracae virgatae αἱ γραμμωταὶ ἢ ἀραδωταὶ καὶ κεντηταί. Οἱ στρατιῶται οἱ φέροντες βράκας ἐκαλοῦντο milites braccati, braccarius δ' ἐλέγετο ἀρχικῶς ὁ βρακκοποιός, μετέπειτα δ' ὁ ῥάπτης ἐνδυμάτων.

Παραλείπομεν νὰ παραθέσωμεν παραπομπὰς ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω διότι οἱ θέλοντες νὰ μάθωσι τι πλειότερον περὶ τῶν ἀρχαίων βρακῶν δύνανται νὰ συμβουλευθῶσιν ἀρχαιολογικὰ συγγράμματα πραγματευόμενα περὶ τοῦ βίου Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐνόητον καθίσταται πῶς μετεδόθη ἡ λέξις ἐκ τῶν Ῥωμαίων εἰς τοὺς Ἕλληνας, παρκαμείνασα ἐν γενικῇ χρήσει μέχρι σήμερον, καὶ ἔχουσα ἀναμνηστικότητα δικαιώματα ἰθαγενείας, ἐνθ' ἡ ἀναξυρίδα τῶν Μήδων καὶ Περσῶν ἐνωρίς ἐξέλιπεν ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ· τελευταῖον δὲ μόνον ἐπεχειρήσαν ὀνοματοθέτα τινὲς νὰ ἐπαναφῆρῶσιν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, πρὸ αἰῶνων ἀναπαυομένην νεκρὰν ὅπως θάψωσι τὸ ζωντανόν καὶ ἀμάζον ὄνομα «βρακί», δι' οὗ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει καὶ τὸ ἐξω φερόμενον φανερόν καὶ ὄρατόν, καὶ τὸ ἔσω λανθάνον καὶ ἀόρατον, ὅπερ μάλιστα εἰς παρελθόντας χρόνους, ὅτε ἴσχυον ἐπὶ τὰ πατριαρχικὰ ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔφερον αἱ μελλόνουμοι δεμένον διὰ περαστῆς ἐπτακόμβου καὶ κεντητῆς βρακκοζώνας.

Ἡ βράκια ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς μορφάς ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ τῶν Ἑλλήνων προηγήθη τῆς φουστανέλλας· σήμερον δὲ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἡμισυ τῶν Ἑλλήνων φέρει βράκας, τὸ ἕτερον δὲ ἡμισυ φουστανέλλας. Ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ἀναλογισθῆ ὅτι οἱ οἰκοῦντες Ἑλληνες τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, οἱ κάτοικοι πασῶν ἀνεξαιρέτως τῶν νήσων τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης καὶ τῆς Προποντιδῆς, μεγάλη μερὶς Ἑλλήνων οἰκούντων τὰ παράλια Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπειροῦ, ἐν τῇ κυρίως δ' Ἑλλάδι οἱ κάτοικοι τῶν Μεσοκορώνων, τῆς Μάνης, πολλοὶ τῶν τῆς Μεσσηνίας (δῆμος Θουρίας), τῆς Τριπόλεως, τῆς Κυνοουρίας, τῆς Ἐρμιονίδος (Κρανίδι, Καστρί), τῆς Τροιζηνίας (Πόρος, Δαμυλᾶς), τῆς πόλεως Ἀργούς, Γαλαξειδίου, Καρύστου φέρουσι βράκας. Καὶ αὐτοὶ εἶνε οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐφόρου βράκας, πλὴν τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, αἵτινες ἐφόρου ἀντερία καὶ ἐπὶ κεφαλῆς καλπᾶκιον μαῦρον⁶.

Ἡ φουστανέλλα δὲ τὸ ἐνδύμα τοῦτο τοῦ Μορέα καὶ τῆς Ῥούμελης καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν Ἠπειροῦ, Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἀλβανίας⁷, τὸ ὅποσον ἀπληθάντισαν οἱ κλέφται καὶ οἱ ἀρματωλοί, φαίνεται ὅτι προέκυψεν ὡς βελτίωσις τῆς ἀπλουστάτης περιβολῆς τῶν φουστανελλοφορούντων χωρικῶν κατὰ τὰς καθημερινάς, αἵτινες φέρουσι

⁶ Δ. Καμπούρογλου μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων Τ. Γ', σελ. 139.

⁷ Οἱ Ἀλβανοὶ τῶν Ἑλληνικῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν, Ἀνδρου, Πόρου, καὶ οἱ τῆς Ἐρμιονίδος (Κρανίδι, Καστρί), καὶ οἱ τῆς πόλεως Ἀργούς φέρουσι βράκας.

μακρὸν κάτω τῶν γονάτων κατερχόμενον ὑποκάμισον ἐκ χονδρῶ βραμβάκερου παννίου, τὸ ὅποσον ζῶνους περὶ τὴν ὀσφύν, οὕτω δὲ ἀποτελεῖται πρὸς τὸ κάτω ἡμισυ τοῦ σώματος εἶδος στενῆς φουστανέλλας.

Ἄγνωστον πότε ἡ φουστανέλλα ἔλαβε τὸ σχῆμα καὶ τὸν πολυπτυχὸν ὄγκον, μετὰ τὸν ὅποσον φέρεται σήμερον. Βεβαίως ὅμως ἔδωκεν εἰς αὐτὴν, καθὼς καὶ εἰς τὴν βράκην, τοιοῦτον ὄγκον πρῶτος πλοῦσις τις καὶ ἰσχυρὸς ἄρχων πρὸς ἐπίδειξιν πλοῦτος καὶ δυνάμειος προσθέσας πλειότερον ὕφασμα· καθιερώθη δὲ κατόπιν γενικῶς τὸ σχῆμα καὶ ὁ ὄγκος. Παρατηρήθη δὲ ὅτι εἶνε ἴδιον τῶν ἀπολιτίστων λαῶν ἢ διὰ τῆς προσθήκης πλειότερου ὕφασματος εἰς τὴν ἐνδυμασίαν ἐπίδειξις τοῦ πλοῦτος καὶ τῆς ἰσχύος· ἡ δὲ ἀρχὴ αὕτη παρέμεινε ὡς λείψανον λανθάνον τοῦ ἀπολιτίστου βίου καὶ εἰς τοὺς πεπολιτισμένους.

Ἄλλ' ἂν εἶνε ἄγνωστον πότε ἡ φουστανέλλα ἔφθασεν εἰς τοῦτον πολυπτυχὸν ὄγκον, γνωστὸν εἶνε ὅτι τὸ ὄνομα τῆς οὔτε κατὰ τὴν ρίζαν, οὔτε κατὰ τὴν κατάληξιν εἶνε Ἑλληνικόν, ὅπως καὶ τὸ τῆς βράκας. Βεβαίως δὲ τὸ ὄνομα ἔχει σχέσιν καὶ κοινὴν τὴν καταγωγὴν μετὰ τὸ φουστάνι καὶ φοῦστα, δι' οὗ πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ὀνομάζεται τὸ ποδῆρες κύριον ἐνδύμα τῶν γυναικῶν.

Ὁ Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἐν λέξει «φουστάνι» γράφει ὅτι ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1666 ὠνόμαζον fustaine εἶδος βραμβάκερου ὕφασματος· «φαίνε» ται δὲ πιθανόν ὅτι προήχθη ἐκ τοῦ Περσικο-Ἰνδικοῦ Φουιστάν, κόμης ὄνομα, ὅπου τοιαῦτα ὕφασματα ἢ ὑφαίνοντο ἢ ἐβάφοντο (:); καὶ ἰδοὺ τί ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸν Πρόλογον Ἰνδικοῦ τινος βιβλίου μετενηνεγμένου εἰς τὸ Ἑλληνικόν ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ ὑπὸ τοῦ Συμεῶν Σῆθ: Λεῖψομαι μίαν πύλην ἐκ τῶν ὕφασμάτων τῆς κόμης Φουιστάν, ἢ ἵνα κτλ.»

Ἡ ἔτυμολογία αὕτη ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματος δὲν εἶνε ἀπίθανος, ἀλλὰ τὴν λέξιν φουστάνι ἐκόμισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ἰνδικὸν ἐμπόριον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς διαφόρων βραμβάκερων ὕφασμάτων. Ἐν τῇ Ἑνετικῇ διαλέκτῳ frustagno, frustagnin, καὶ ἐν τῇ Ἰταλικῇ frustagno, frustagnino, καὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ fûtaine καὶ fustaine, σημαίνεται εἶδος ὕφασματος λινοβαμβάκεου. Παράγουσι δὲ οἱ Γάλλοι λεξικογράφοι τὸ ὄνομα ἐκ τῆς λέξεως fustana τοῦ παρηκμακότος λατινισμοῦ σημαίνουσης τὸ αὐτό, ἢ ἐκ τοῦ Fustat, Φουστάτ τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσος τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ Ἀράβων, ὅπου ὑφαίνοντο τοιαῦτα ὕφασματα. Παρ' Ἀλβανοῖς ἡ φουστανέλλα καλεῖται «φουστάν».

Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἡ λέξις φοῦστα ἐσήμαινε εἶδος πλοίου, παρέλαβον δὲ τὴν λέξιν ταύτην καὶ οἱ τῆς δύσεως ναυτικοί. Ὁ Κωνστ. Σάβας ἐν τοῖς Μνημείοις τῆς Ἑλλην. ἱστορίας (Τόμ. II, σ. IV) γράφει, οὐχὶ πιθανῶς καθ' ἡμᾶς, ὅτι ἡ λέξις φοῦστα προήλθεν ἐκ τοῦ φώσσων, λέξεως Αἰγυπτιακῆς σημαίνουσης κατὰ Πολυδεύκην ὕφασμα ἐκ λινῆς παχέος, ἐπὶ Βυζαντινῶν δὲ καὶ ὀλόκληρον τὸ πλοῖον, ὡς καὶ παρὰ Γάλλοις καὶ Ἰταλοῖς la voile, la

vella, καὶ παρὰ Λατίνοις τὸ carbasum δι' ὃν σημαίνεται καὶ τὸ λινὸν ὕφασμα τὸ ἐν χρήσει εἰς τὰ ἱστία καὶ τὰ ἱστία αὐτά. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ ἡ λέξις ἄρμενα σημαίνει καὶ ὀλόκληρον τὸ πλοῖον. Ὁ Σουΐδας γράφει: «Φώσσων τὰ ἄρμενα».

Ἐν τῇ παρηκμακτικῇ λατινικῇ fustania ἐκαλοῦντο τὰ βραμβάκερα ὕφασματα, «panni de bombicae . . . dicuntur fustania, καὶ τὸ ἐνδύμα αὐτὸ ἐκ φουστάνιου fustanium vestis ex fustanio confecta»⁸.

Ἡ λέξις δὲ φοῦστα ἐσήμαινε καὶ πλοῖον πειρατικὸν καὶ τοὺς ληστοπειρατὰς ὑπὸ τοιαύτῃν δ' ἔνοιαν ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι⁹.

Κατὰδὴλον καθίσταται ἐκ τῶν ρηθέντων ὅτι αἱ λέξεις φουστάνι καὶ φουστανέλλα ἔχουσι ξενικὴν τὴν καταγωγὴν.

Δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρω τὴν καταγωγὴν τῆς λέξεως τσαφοῦχι, ἥτις ἐμφαίνει εἶδος κοινῆς ἐθνικῆς ὑπόδηματος, καὶ ἥτις εὐρίσκεται καὶ ἐν Πτωχοπροδρομῷ.

Τὰ τοιοῦτου εἶδους θέματα μεγίστης ἱστορικῆς ἀξίας καὶ ἐθνικοῦ διαφέροντος καταφρονοῦνται παρ' ἡμῖν καὶ μόνον κάπως ἢ κλασικῆ ἀρχαιότης θεωρεῖται ἀξία πρὸς ἐνασχόλησιν πολιτῶν Ἑλλήνων ἐλευθέρων, συνταγματικῶν καὶ φραγκοφορεμένων. Ἐν τούτοις ἡ μελέτη τῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμάτων ὑπὸ ἐποψίν τοῦ κλίματος, τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, τῆς καλαισθησίας τῶν κατοίκων, τῆς ποικιλτικῆς, τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν εἶνε σπουδαιότατη, ἄγρουσα εἰς ἱστορικὰ πορίσματα μεγάλης σημασίας. Ἴσως ἐκ ταύτης, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς ἕν καὶ μόνον, θέλωμεν μάθει διατὶ ὀνόματα κοινοτάτης καθημερινῆς χρήσεως, δηλωτικὰ πραγμάτων πρώτης ἀνάγκης, οἷα τὰ τῶν ἐνδυμάτων, τῆς μαγειρικῆς, πλὴν τῶν τῆς ἀρτοποιίας¹⁰ καὶ ἄλλων ἐξέλιπον ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ ξενικῶν τὸ ὑποκάμισον, τὸ φέσι, τὸ παπούτσι, ὁ τεντσερές, τὸ πσουκάλι, τὸ μπρίκι εἶνε ξενικά, τὸ παννὶ εἶτι αὐτό. Μικροῦ δ' εἶτι ἔλειψε νὰ λησμονησῶμεν ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ «οἴκου» ὁ Ἕλληνας ἔχασε παραδεχθεὶς τὸ ὄνομα τοῦ «οἴκου» ὁ Ἕλληνας ἔχασε τὸ τῆς καλύβης¹¹. Ἐμμεῖς ποτε ἄνευ ἱερᾶς ἐστίας καὶ ἐλησμονῆσε τὸ ὄνομα, παραδεχθεὶς ἐκ τῶν Τούρκων τὸ τζάκι; Δὲν εἶχόν ποτε ὄρορον αἱ οἰκίαι του, καὶ ὅταν ἐσκίπασε τὴν καλύβην του παρέλαβε τὴν λέξιν ταβάνι;

[Ἐπεταί συνέχεια.]

ANT. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

⁸ Du Cange, Glossarium.

⁹ Ὁρα ἄσμα Ἀθηναίων ἐν ἱστορικοῖς μνημείοις τοῦ Δ. Γο. Καμπούρογλου Τόμ. Α', σελ. 46.

¹⁰ Εἰς τὰ τῆς ἀρτοποιίας μόνον ἡ λέξις μεσάλι, δι' ἣς ὀνομάζεται ἡ μεταξὺ τῶν ἐξυμωμένων καὶ πεπλασμένων ἄρτων καὶ τῆς πινακωτῆς τιθεμένη στενόμακρος σινδόνη, εἶνε ξενικὴ, ἐκ τοῦ mensa, messale.

¹¹ Ὁ Γ. Τσικόπουλος ἐν τῇ Μελέτῃ αὐτοῦ περὶ λεξικοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς δημώδους γλώσσης, δημοσιευθεῖσα ἐν τοῖς Ἀρχαίοις τῆς νεωτέρας Ἑλ. γλώσσης Τ. Α', σελ. 17, γράφει ὅτι διὰ νὰ ἀνεύρωμεν τὸν λόγον δ' ἂν τὸ σπῆτι παραγκλιώσῃ τὴν λέξιν οἴκος πρέπει νὰ συσχετίσωμεν «τὴν ἔνοιαν τῆς κατοικίας πρὸς τὴν τῆς φιλοξενίας, τῆς οἰκίας πρὸς τὸ hospicium».

πρίδος Ζαχοριακά, σ. 15ῶ. Α. Χαροίλαος ἢ νῆσος Φολέγανδρος, 36. Ζ. Γαβαλᾶς ἢ νῆσος Φολέγανδρος ὁ Γαβαλᾶς μεταχειρίζεται τὰ κοινὰ ὀνόματα. Μικρομαρᾶ Ἰστορ. Τήνου, σ. 75. Ὁρα καὶ Γ. Λαμπροῦ Ἠπειρωτ. μελετήματα. Μαλακασιακά, Μέρος Β', σελ. 51 καὶ Πογωνιακά σελ. 20.

³ Ἄλλο εἶνε τὸ γυναικίον ἐνδύμα ὑπὸ τὸ αἰολικὸν ὄνομα «βράκος», ὅπερ εὐρίσκεται ἐν τοῖς ποιήμασι τῆς Σαπφούς καὶ τοῦ Θεοκρίτου.

⁴ Καὶ παρ' Ἀλβανοῖς οἱ ἐκ τῶν Βλάχων καλούμενοι Καφακούνιδες, ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ μέλανος ἐνδύματος «καρὰ=μέλαν τουρκ. γκούνη=ἐνδύμα ἀλβανιστί, κατ' ἀντίθεσιν τῶν Κουτσόβλάχων, αἵτινες λευγαίμονοῦσι. Λαμπροῦ Ἠπειρωτ. μελετήματα. Μέρος Β' Μέτσοβον καὶ Σερᾶκου, σελ. 11.

⁵ Τὸ χωρίον τοῦ Πολυδίου 2. 28, 7. «Οἱ μὲν οὖν Ἰσμοῦρες καὶ Βοῖοι τὰς ἀναξυρίδας ἔχοντες. . . » ὁ μεταφραστὴς λατίνως μετέφρασεν «Insubres et Boii braccati» Ἐκδ. Didot.

Ἡ ΞΕΝΗ ΤΟΥ 1854⁽¹⁾

1.

Ἦταν ἀπὸ τοὺς καλοὺς οἰκοκυραίους τῆς Πλάκας ὁ μπάρμπα Μῆτρος ὁ Πλεξήζης. Τὸ εἶχε τὸ δικό του γιὰ καλά. Ἀπὸ τῆς Χαμοστέρνας ὡς τὴν Ἁγία Ἐλεούσα κάτι ἀμπελογώραφα, ὄχι καὶ καλλίτερα, καὶ ληρόφουτα φουντωτά, ποῦ ἦταν χαρὰ Θεοῦ νὰ τὰ βλέπης. Δὲν ἔλειπαν δὲ ἀπὸ τὸ σπίτι, δόξα νὰ ἔχη ὁ Θεός, καὶ χέρια γερά γιὰ νὰ τὰ δουλεύουν. Οἱ τρεῖς του οἱ γιοὶ παληκάρια πλατύστηθα, ψιλὰ σὰν κυπαρίσσια, ὁ Γεώργιος, ὁ Κώστος καὶ ὁ Θανάσης ἔφταναν μὲ τὸ παραπάνω γιὰ ὅλο τὸ πατρικὸ τὸ βιός. Στὸν τρύγο μονάχα ἔδιναν χέρι, ἔτσι ἀπὸ εὐχαρίστησι, καὶ ἡ κυρὰ Μῆτραίνα καὶ ἡ μοναχοκόρη του ἡ Ὅρσα, δεκάξη χρονῶν κορίττι ἀγγελολάμωτο.

Τὸ σπίτι του τὸ εἶχε ὁ μπάρμπα Μῆτρος στὴν ἐνορία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, σιμὰ εἰς τοῦ Διογένους τὸ φανάρι. Πλακιώτικο σπίτι τοῦ παλινοῦ καιροῦ, χτισμένο στὸ βᾶθος τῆς αὐλῆς, μὲ ἕνα μακρὸ μακρὸ χαγιάτι σκεπαστό, ποῦ βᾶσταγαν τὴ σκεπὴ του κολόνας ἀπὸ ξύλινα δοκάρια, καὶ μὲ ὅλα τὰ χρήσιμα τοῦ νοικοκυριοῦ στὴν ἀπλόχωρη αὐλή, μπροστὰ ὅλα ἀπὸ τὸ σπίτι. — Τὸ ἀχούρι γιὰ τὸ Ντορί, τὸ φουρνάκι, τὸ κοτέτσι, καὶ στὴ γωνιὰ στίβα τὰ θυμάκια καὶ ἡ κλιματόβεργαις μιά μουριά στὴ μέση γιὰ τὸν ἴσκιο καὶ χώρια ἀπ' ὅλα ἡ κρεβαταριά, ποῦ ἀκουμποῦσε στὸν ψιλὸ τοῖχο τῆς αὐλῆς, κρεβαταριά ἀπὸ κάτι σιρίκια, ὅπου κανεὶς στὴ γειτονιά δὲν εἶχεν ὅμοια. Καὶ ἡ αὐλόπορτα θεόρατη, μὲ ἄβαφα σανίδια μαυρισμένα, κατακωμμένη κατὰ μεσῆς μὲ δυὸ σκουριασμένους σιδερένιους πάφιλαις, σὰν τάσια ἀνάβαθα ποῦ κρέμουνταν ἀπὸ τὸν καθένα χοντρός χαλκᾶς σὰν σκουλαρίκι.

Ἐκεῖ μέσα ὀλημέριαζε πάντα ἡ εὐτυχία μαζὺ μὲ τὴν ἀγάπη τῆ θερμῆ, ποῦ φτάνει μοναχὴ τῆς νὰ φέρη κάθε χαρὰ στὸ σπίτι.

Δὲν ἄφιναν τὰ παιδιὰ του νὰ βάνη ὁ μπάρμπα Μῆτρος χέρι στὴ δουλειά, στὰ κτήματά του τὰ ἀθηναϊκά. Ἀς ἦναι καλά, καιρός ἦταν νὰ ξεκουραστῇ ὀλίγο ὁ γέρος ὁ πατέρας.

Μὰ εἶχε μιά ἀδυναμία ὁ Μπάρμπα Μῆτρος, ποῦ σ' αὐτὴ ἀπάνω δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἀφήσῃ κανένα νὰ τοῦ ἐναντιόνηται. Πλακιώτης αὐτός, πρᾶγμα παρὰ ξένο, εἶχε πάρει γυναῖκα ἀπὸ τὸ Καπαντρίτι τὸ πῶς εἶναι μεγάλη ἱστορία. Εἶχε ἐκεῖ τὰ παληογώραφα τῆς προίτας του καὶ ἐννοοῦσε κανεὶς νὰ μὴ βάνη χέρι σ' αὐτά.

Κάθε χρόνο λοιπὸν, ὅταν τὰ πρωτοβόγια ἐμαλάκωναν τὴ γῆ, ποῦ νὰ μπορῇ τὸ ὕνι νὰ ξεπετσώσῃ τὰ χωράφια, ἐφόρτωνε στὸ γέρο σύντροφό του τὸ Ντορί, τὸ ἀλέτρι του, τὴν τσάπα, ἕνα ταχάρι μὲ ταῖνι, ἔρριχνε ἀπάνω τὴν πατατούχα του, ἐκαθάλουσε μονόπλευρα καὶ μιά γιὰ τὸ Καπαντρίτι. Καματερὰ εὕρισκε ἐκεῖ μὲ τὸ νοίκι. Ἐδούλευε τὰ χωράφια του μὲ ὅλο του τὸ καλάϊ. Τίποτε δὲν τὸν

1 Τέλος. Ἰδε σ. 97.

ἔβιαζε. Καὶ ὅταν ἐτελείωνε κάθε δουλειά, ἀπάνω πάλι στὸ Ντορί τὰ σύνεργα καὶ πίσω γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Καὶ τὸ Μάϊ ποῦ κόβουν τὰ σανὰ, πάλι τὰ ἴδια. Τὶ χρονιὰ αὐτὴ τὴν κακοδιόβολη, ἐπειδὴ εἶχε καὶ ἄλλαις δουλειαῖς, ἔλειπε ἀπὸ τὸν Λύγουστο γι' αὐτό, τίποτα δὲν ἤξευρε ἀπὸ τὸ κακὸ ποῦ ῥήμαζε τὴν Ἀθήνα.

Ἐτελείωσε τῆς δουλειαῖς του καὶ ἐτοιμάσθηκε γιὰ τὸ γυρισμὸ.

Μεσάνοιχα τὸν ζυπνήσαν τὰ ὀρνίθια καὶ ἐσαμάρωσε ἀμέσως τὸ Ντορί, γιὰτὶ εἶχαν μακρυνὸ δρόμο νὰ κίμουν, καὶ δὲν ἦταν σωστὸ νὰ καργάρη στὸν κόπο τὸ γέρινο τὸ ζῶο.

Ξικινάει λοιπὸν μὲ χαρὰ, γιὰτὶ εἶχε λαχταρίσει πλεῖα τὴν φραμίλια του.

Ἦταν ἡσυχία, γλυκεῖα ἡ νύχτα, τὸ φεγγάρι ποῦ ὅτι εἶχε βγῆ, ἔχυνε τὸ γλυκὸ του τὸ φῶς, ὠρρό, ἄτονο ἀπάνω στῆς ὄμορφαις πλαγιάς, στῆς πυκναῖς τούφαις ἀπὸ τὰ πεῦκα καὶ τὰ σχοινάρια, σὰν ἀσημένια σκόνι στὴν χρυσῆ πρασινάδα τους, ἐνῶ ἐλαφρὸ ἀγεράκι φιλοῦσε τὰ κλαριά καὶ ἀνάδινε ἐκεῖνο τὸν ἀπαλὸ ἦχο, σὰν γλυκοπαράπονο τοῦ δέντρο, σὰν στεναγμὸ φλογέρας. Ὅλα ἐκοιμούνταν βαθειά, καὶ μονάχα τὸ γκιώνη ἡ μονοσύλλαβη κραυγῆ, καὶ ἡ ντροίλια τοῦ μονότονου τραγουδιοῦ τῆς νεροχελώνας, ἀντίκοιχαν τὴν ἀτάραχτη τῆς γλυκεῖας νύχτας σιωπῆ, κάπου κάπου ἀκούονταν καὶ κείνοι οἱ ἀπροσδιόριστοι ἦχοι, ἄλλοτε σὰν παράπονο, ἄλλοτε σὰν κηλάδημα, σὰν μακρυνὸ γογγυτό, σιγαλὴ ἀρμονία ποῦ τονίζει ἡ νύχτα στῆς ἐρημιαῖς, ἀδύνατος θόρυθος κάθε ζωῆς, ὅπου ζυπνάει τὸ σκοτάδι καὶ ἀποκοιμίζει ἡ αὐγῆ.

Ἐτράβαε μπροστὰ ὁ μπάρμπα Μῆτρος, ἀφίνοντας ἀριστερὰ τὸ Μπυγιάτι καὶ τῆς Σταμάταις. Ὅτι καὶ χάραζε ἡμέρα δευτέρα, τοῦ Νοεμβρίου 15, περνοῦσε δίπλα ἀπὸ τῆς Πεντέλης τὰ ριζώματα.

Ξαπνίζειται ὁ γέρος, γιὰτὶ ἀπὸ μακρὰ βλέπει στῆς πλαγιάς τοῦ βουνοῦ ἕναν κόσμον φῶτα ὅπου τρεμοσόβουν, σὰν ἀστέρια ποῦ τὰ προφαίνει ἡ μέρα, καὶ ὅτι πῆρε νὰ φέξῃ καλά, βλέπει σακντήρια, ἀκούει σάλπιγγες. Δὲν ἦσαν ῥωμαϊκῆς σάλπιγγες αὐταῖς, ἔκανε πολλὰ χρόνια στὸ ταχτικὸ στρατιώτης ὁ μπάρμπα Μῆτρος καὶ γνῶριζε κάθε τῆς σάλπιγγας σκοπὸ. Ζυγόνει λίγο καὶ βλέπει ἀπὸ μακρὰ κόκκιναις γιακέταις, λὲς καὶ ἦταν παπαρούνας, ποῦ περπατοῦσαν στὰ ριζώματα. Τί εἶναι αὐτὰ; Σταυροκοπιέται ὁ γέρος. Ἀφίνει τὸ δρόμο του καὶ γυρίζει γιὰ τὴν Κηρυσιά. Ἐκεῖ καὶ θὰ μᾶθη, ἐλπίζει. Ζυγόνοντας βλέπει καὶ ἐκεῖ ποῖο πολὺ φράγκικο ἀσάφι. Γιὰτὶ ὁ στρατηγὸς Μαϊράν, ἀπελπισμένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ὅπου ἔκαμε στὴν ἀγγλογαλλικὴ ταξιαρχία του ἡ Ἐπιδημία, δὲν ἐκράτησε στὸν Πειραιᾶ παρὰ τὴ διοίκησι καὶ τὸ 3ον σύνταγμα τῶν πεζιναυτῶν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα σώματα ἐσκόρπισε στὰς ἐξοχάς, τὸ 97 πεζικὸ τῶν Ἀγγλῶν στὴ Πεντέλη, τὸ 23 τῶν ἐλαφρῶν καὶ 28 πεζικὸ, τὸ 12 πυροβολικὸ καὶ τὸ 5 μηχανικὸ τῶν Γάλλων, στὴν Κηρυσιά, στὰ Πατήσια, στὸ Δαχνί.

Τοῦ φάνηκε πῶς τὸν πάτησαν τὸν τόπο του οἱ ξένοι τοῦ μπάρμπα Μῆτρος, πῶς ἐφράγγεψε, πῶς θὰ χαλάσῃ ὁ κόσμος. Μιά ἀλλοιώτικη λιγούρα τοῦ ἐσφίγγε τὴν καρδιά, ἕνας ρόθος μεγάλης δυστυχίας, ποῦ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐξηγήσῃ, τοῦ πλημμυροῦσε τὰ στήθια, τὸν ἐπνιγε.

Μέσα στὴν Κηρυσιά ἔμαθε ὅλα τὰ θλιβερὰ μαντάτα. Μελίσσι, στίβα ἐκεῖ πέρα οἱ Ἀθηναῖοι, καθὼς καὶ σ' ἄλλα γειτονικὰ χωριά. Ἐλύθησαν τοῦ γέρος τὰ γόνατα καὶ δὲν εἶχε πλεῖα καρδιά νὰ τραβῆξῃ ἐμπρός.

Καὶ ὅμως ἐφύτρωσε μέσα στὴν ψυχὴ του ἡ ἐλπίδα. Στὰ Πατήσια εἶχε ἕναν ξάδερφο τὸν Τρακάδο, καλὸ συγγενῆ, ἴδιο ἀδελφὸ. Σ' αὐτὸν βέβαια θὰ πρόσβαε νὰ πάη ἐγκαίρια ἡ φραμίλια του καὶ θὰ γλύτωσε. Θὰ τὸν ἐλυπήθηκε καὶ αὐτὸν ὁ Θεός, γιὰτὶ τοῦ εἶπανε πῶς, ἀπ' ὅσους ἐφυγαν, κανεὶς δὲν ἐχάθηκε, πῶς σὲ κανένα χωριὸ δὲν ἀπλώθηκε ἡ ἐπιδημία.

Σταματᾷ λίγο ὅσο νὰ πάρῃ ἀνάσα τὸ ζῶο καὶ πάλι ἐμπρός γιὰ τὰ Πατήσια. Παρατᾷ τὸν πατημένο δρόμο καὶ πέρνει τὰ χωράφια γιὰ ποῖο σύντομα, ἀφίνοντας ἀριστερὰ τὰ Τουρκοβούνια καὶ τὴν Ὁμορρη Ἐκκλησιά.

Ὅταν ἔφθασε στὸν Ποδονόφτη ἀπαντᾷ δυὸ χωροφύλακες ποῦ ἤρχοντο ἀπὸ μέσα.

— «Αἱ μπάρμπα, ποῦ πᾶς μὲ τ' ἀλέτρι σου;» τοῦ λένε, «στὴν Ἀθήνα; Δὲν χρειάζεται ἐκεῖ μέσα ἀλέτρι, μωρὲ μπάρμπα. Ἐκεῖ, γέρω μου, ὀργόνει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη γρηὴ στριγγιλιάρα, ἡ λοιμικὴ, καὶ σπέρνει τὸ θάνατο μὲ τὰ δυὸ τὰ χέρια».

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ γέρος, ἐσφίχτηκε μόνον πειότερο ἡ καρδιά του καὶ ἐκαργάρισε τοῦ ἀλόγου τὸ δρόμο, πότε χτυπώντας το μὲ τὸ καπίστρι, μὲλο ποῦ αὐτὸ ἐρούσκονε καὶ ἀγκομαχοῦσε, καὶ πότε παρακλώνοντας το, σὰν νὰ εἶχε ἀνθρώπου νόησι. Γλήγωρα, Ντορί μου, κουράγιο, νὰ ἰδοῦμε μίαν ὥρα ἀρχήτερα τί μοῦ φύλαε ἡ μοῖρα, τί ἀπόγεινε ἡ ἀραχλὴ φραμίλια.

Συφράτῃ του! Δὲν εἶναι στὰ Πατήσια κανεὶς ἀπὸ τοὺς δικούς του. Τίποτα δὲν ἤξευρε: ὁ καλὸς του ὁ συγγενῆς, ὁ Τρακάδος, κανένα ἀπὸ δαύτους δὲν εἶδε.

Μὰ καθὼς εἶδε τὴν ἀπελπίσια του,

— Μὴ τρομάξῃς δὲ ἔτσι, τοῦ λένε, χωρὶς νὰ ξέρῃς, μπάρμπα Μῆτρο. Ἄν ἦταν κακὸ, θὰ τὸ μάθαινα, τὸ κακὸ δὲν κρύβεται. Ἐμπα μέσα νὰ ξεποστᾷς, νὰ σφίξῃς μιά, νὰ στυλωθῇς.

Ποῦ νὰ ξεπεζέψῃ αὐτός! Ἐμπρός. Μπαίνει στὸν πλατὺ τὸ δρόμο τῶν Πατησίων καὶ βλέπει ἀπὸ μακρὰ τὴν πολυβασιμισμένη πόλι νὰ ἀπλώνεται ἐμπρός του.

Ἦταν γλυκεῖα μέρα, θαλπερή. Φύλλο δὲν ἐσεῖότανε. Μιά ψιλὴ ψιλὴ συννερία ἦταν ἀπλωμένη στὸν οὐρανὸ, ποῦ δὲν ἐκυρθε καλὰ τὸν ἥλιο, μόνον φαινόταν ἀνάμεσα στὴ θολάδα τῆς, σὰν ἄσπρο πιάτο. Γλυκοκαίρια σὰν στῆς φουσκοδεντριάς, λαμπριάτικη μέρα καθ' αὐτό. Καὶ ἔτσι γιὰ νὰ ἀυξήσῃ τὴ σκληρὴ ὁμοιότητα μὲ τὴν πλεῖο χαρμόσυνη μέρα ποῦ ἀναγαλλιάζει ὁ χριστιανός, ἀνέ-

βαινε σ' ὅλη τὴν πόλι κολόνας ὁ καπνός, σὰν νὰ ψηγαν ὅλοι τοῦ Πάσχα τ' ἄρνι.

Ἀλλὰ μπαίνοντας στὴν καταδικασμένη πόλι ὁ μπάρμπα Μῆτρος εἶδε πῶς δὲν ἦταν ὁ γαλάζιος καπνός τῆς κλιματόβεργας, πῶς δὲν ἔφεταν τῆς Χαρᾶς ἡ κουμπουριάς. Μαῦροι καπνοὶ ἀπὸ ἀχερένια στρώματα, βρωμεροὶ καπνοὶ ἀπὸ μαλλιά καὶ χολεριασμένα ρούχα, πρασινοκίτρινοι καπνοὶ ἀπὸ τὸ θεῖαφι, ποῦ ἐκαίγαν παντοῦ, γιὰ νὰ καθαρίζουν τὸν ἀέρα. Κ' ἀντὶς ἡ γλυκεῖα μυρουδιά ἀπὸ λαμπριάτικαις κουλούραις, μυρουδιά παντοῦ ἀπὸ κάμφορα, ἀπὸ λάβδανο, μυρουδιά βαρεῖα νοσοκομείου σ' ὅλη τὴν πόλι, καὶ ἀντὶ Χριστός Ἀνέστη τὸ Κύριε Ἐλέησον παντοῦ θλιβερό, ἀπελπισμένο.

Ἀλλὰ δὲ βᾶσταε πλεῖα τὸ ζῶο, τὰ πλευρά του ἐφούσκοναν καὶ μάζευαν σὰ φουσερά, ἐσφίριζαν γοργὰ τὰ ρουθούνια του σὲ κάθε ἀνασανιά, ὁ ἰδρωτὰς περὶχυνε τὸ κορμί του καὶ τὰ πόδια του ἐτρεμολίζαν σὰν καλάμια.

Ξεπεζεύει ὁ μπάρμπα Μῆτρος καὶ σέρνει τὸ Ντορί ἀπὸ τὸ καπίστρι μὲ σκυφτὸ κεφάλι, μὲ πλακωμένη καρδιά. Καὶ τόση ἦταν ἡ βία του ποῦ τέντονε τὸ σχοινὶ νὰ σπάσῃ τραβώντας τὸ ἀποκαμωμένο ζῶο.

Παντοῦ ἐρημιά. Τὰ μαγαζεῖα ὅλα κλειστά, κανεὶς στὸ δρόμο. Σὲ ἕνα σταυροδρόμι μοναχὰ σκουνητιότανε ἀπελπισμένος κόσμος, ποῖς νὰ πρωτοπροσθάσῃ νὰ ἀγοράσῃ ὀλίγο ψωμί καὶ κρέας ποῦ εἶχε κατορθώσει νὰ προμηθευθῇ καὶ πουλοῦσε στὸν κόσμον ἡ ἀστυνομία. Ἐπειτα πάλι ἐρημιά. Κάπου, κάπου νεκροκρέβατα. Ἄλλοῦ ἄνοιγε κανένα παράθυρο καὶ τρομαγμένη φωνή, βοήθεια, ἀντιλαλοῦσε στὸν ἐρημο τὸ δρόμο.

Ἐπῆρε ἀριστερὰ ἕνα στενοσόκακο καὶ βρέθηκε μπρὸς στοῦ Καλαμιώτη τῆ Βρύσι. Ἐκεῖ δὲν ἦταν ἐρημιά, πολλὴ ὄγλοβὴ μάλιστα, κόσμος πολὺς ἀγριεμένος. Μὲ τῆς κλωτσιαῖς καὶ μὲ τοὺς λωστούς πολεμοῦσαν νὰ ἀνοίξουν δυὸ μαγαζεῖα. Ὅλοι ἐγύρευαν ρύζι, μὰ ποθενὰ ἀνοίχτῃ. Ἄν μισοάνοιγε κανένα μαγαζεῖ ζητοῦσαν τρεῖς δραχμαῖς ἀπὸ τὴν ἄμοιρη τῆ φτώχεια.

Ἐκεῖ γονατίζει στὰ μπροστινὰ τὸ ζῶο, καὶ πέφτει γάμου, ἡ τρεμοῦλα τρέχει πλεῖο γοργὴ ἀπάνω στὸ πετσί του, τὸ ἀπὸ κρῦο ἰδρωτὰ μουσκεμένο, πλεῖο δυνατὰ σφυρίζει ἡ ἀνασανιά του, καὶ σηκώνοντας μὲ κόπο τὸ κεφάλι τηράει τὸν ἀφεντικὸ του μὲ μιά ματιὰ θλιβερὴ, ἀπελπισμένη, χρομετίζοντας λυπητερά, σὰν νὰ τοῦ ζήταε συγῶρι γιὰ τὴν ἀθέλητη λειποταξία του. Τὸ παρατάει ὁ Μῆτρος καὶ τραβᾷ ἐμπρός μὲ ἕνα βαθὺ στεναγμὸ, στρέφοντας τὸ κεφάλι καὶ τηράζοντας μὲ καὶ μὸ καρδιάς τὸ γέρω του τὸ σύντροφο.

Ἐσταύρωσε τοῦ Ἐρμού τὸ δρόμο καὶ πέρνοντας τὰ στενοσόκακα ἐμπῆκε μέσα στὴν καρδιά τῆς Πλάκας. Ἐδιάζονταν πολὺ νὰ ἰδῇ μιά στιγμὴ ἀρχήτερα τὴ μοῖρα του.

Καὶ ὅμως ὅσο ἐξύγανε στὴ γειτονιά του, τόσο ἔκοβε τὸ βῆμα του. Αἰσθάνονταν τὰ πόδια του νὰ βαρένουν, πολὺ νὰ βαρένουν σὰν νὰ σήκωναν σίδερα. Ἀπαντᾷ ἕνα γνώριμο ἄνθρωπο. Τὸν κυτᾷει

στά μάτια μὲ ἀνέκφραστη ἀγωνία, μὰ δὲν τολμᾷ νὰ βωτήσῃ. Τραβᾷ: ἐκεῖνος, κάνει νὰ τοῦ πῇ λόγο, μὰ πνίγεται σὸ λάρυγγά του ἡ φωνή. Καὶ ὅταν ἔφθασε στὴ γωνία ποῦ ἦταν πλεῖα νὰ μπῆ στοῦ σπιτιοῦ του τὸ δρόμο σταματᾷ· στυλόνεται στὸν τοίχο καὶ σφίγγει μὲ τὰ δυὸ χέρια τὴν καρδιά του, ποῦ ξεπετάει σὰ λαχταρισμένο πουλί.

Ψέμματα λένε πὼς ἡ σίγουρη καταστροφή εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας τὰ φαρμακερὰ φρεϊδια. Γιατὶ ἡ ἀμφιβολία μαζὺ μὲ τὴ φλόγα τῆς τρομάρας, ἔχει μέσα της καὶ λίγη δροσόβολη ἐλπίδα, ποῦ τὴ χρειάζεται, ποῦ δὲν θέλει νὰ τὴν παραιτήσῃ ἢ ταλαίπωρη τοῦ ἀνθρώπου ἢ καρδιά.

Γιὰ αὐτὸ δὲν ἐξεκόλλαι ἀπὸ τὸν τοίχο νὰ μπῆ στοῦ σπιτιοῦ του τὸ δρόμο. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ μαρτύριο δὲν μποροῦσε γιὰ πολὺ νὰ βαστάξῃ.

Ἐκείνη τῇ στιγμῇ ἐχτύπησε δώδεκα τὸ βωλόγι τοῦ Ἐλγίνου, μὲ τὸ σπασμένο ἦχο τῆς καμπάνας του, σὰν βραχισμένου καζανιοῦ.

Καρδιά, εἶπε, κάνοντας τὸ σταυρό του, ὁ Θεὸς νὰ μὲ βοηθήσῃ.

Μπαίνει σὸ δρόμο τοῦ σπιτιοῦ του, δρόμο ἦσυχο, βουβό. Ἀλλὰ μέσα στὴ σιωπῇ του, ἀκούει ἕνα οὐρλιασμα σπαραχτικό ποῦ τοῦ ἐσκισε τὴν καρδιά. Ἐγνώρισε τοῦ μούργου, τοῦ σκύλου τοῦ σπιτιοῦ του τὴ φωνή. Ζυγώνει καὶ τὸν βλέπει ὀρθό, μὲ τὰ μπροστινὰ ἀπάνω στὴν αὐλόπορτα.

Καὶ τὸν τηράει ὁ σκύλος μὲ τὰ πονετικά του τὰ μάτια, καὶ πλεῖο πολὺ λυπητερὰ οὐρλιάζει καὶ δυνατώτερα ζύνει τὴν αὐλόπορτα βγάζοντας σκέψεις καὶ ματόνοντας τὰ νύχια του.

Μὰ ἡ πόρτα μένει κλειστή, κουφή, ἐνῶ μέσα στὴν αὐλὴ βελάζει ἡ γίδα καὶ τριγυροῦν ἡ ὀρνίθες.

Χτυπάει ὁ γέρω, χτυπάει δυνατὰ, μὰ βλέπει ἄχαρνα πὼς ἡ πόρτα ἦταν καρφωμένη ἀπ' ὄξω.

Ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ πιστέψῃ ὁ μπάριμπα Μῆτρος, δὲν θέλει νὰ νοιώσῃ. «Ἐλα δά· ὁ Παντοδύναμος σὲ μένα αὐτὸ τὸ κακό; καὶ γιατί; ὅλοι τάχα...;» Καὶ κατάπιε μαζὺ μὲ τὴν ὑπόψια καὶ τὸ λόγο τὸ φριχτό. «Καλὲ δὲ βαριέσα; Τὰ λεβέντικα τὰ παλινκάρια μου, μόνε μόνε νὰ τὸν χουγιάζανε τὸ Χάρο, θὰ τὸν ἔκαναν νὰ τὸ κόψῃ στὰ ποδάρια. Μέσα καλὲ εἶναι οἱ δικοί μου, μέσα ὅλοι. Νὰ· κρύφτηκαν ἔτσι ἀπὸ τὸ φόβο τους· γιὰ δαῦτο δὲν ἀκούν. Νὰ κ' ἡ κατσίκα, νὰ καὶ τὰ ὀρνίθια στὴν αὐλὴ. Μὰ εἶναι σανιδωμένη ἡ πόρτα· καὶ μὲ τοῦτο τί; Κάποιος κακὸς γείτονας θὰ τοὺς ἔκανε αὐτὸ τὸ κακό χωρατὸ γιὰ νὰ γελάσῃ μὲ τὸ φόβο τους.»

Καὶ ὅσο στενωτέρα τοῦ πολιορκουσε τὴν καρδιά ἢ τρομάρα, ὅσο περισσότερο τὸν ἐκυρίευε, τόσο περισσότερο ἐφώναζε, τόσο δυνατώτερα μὲ τὰ τρεμουλιαστά του χέρια, μὲ τὸ ραβδί του, μὲ κοτρόνια ἐχτυποῦσε τὴν πόρτα, ποῦ ἔξυναν τὰ νύχια τοῦ μούργου.

Καλὲ γυναίκα μου, δὲν ἀκούτε; Γεῶργο μου, Κώτσο μου, Θανάση μου, ἐγὼ εἶμαι ὁ πατέρας σας; Γιατὶ δὲν ἀνοίγετε; Ὅσα μου, ἀγαπημένη μου κόρη, ἀνοίξτε πλεῖα τοῦ πατέρα σας.

Καὶ δὲν ἔπαυε νὰ φωνάζῃ τὰ ἀγαπημένα ὀνόματα, μὰ ἡ ἀπελπισία ἐρούσκονε πλημμύρα στὴν

καρδιά του καὶ τὴν ἐπνίγε, καὶ ἡ φωνὴ του ἐγίνονταν κουρασμένη, βραχνή, σθυμένη σὰν παράπονο, σὰν μυρολόι, σὰν ἀγκομαχητό, ὅπως ἡ ὑστεραὶς φωναὶς 'κεινοῦ ποῦ πνίγεται καὶ βουλάει.

Τῇ στιγμῇ ἐκείνη περνοῦσε τὸν ἔρημο δρόμο ἕνας κλητῆρας γείτονας του.

— Ἀχ, δυστυχισμένε, τοῦ λέει, τί ἀνώφελα χτυπᾷς τὴν πόρτα τὴν κουφή; Δὲν τὴ βλέπεις σανιδωμένη; Ἐμεῖς τὴν ἐκαρφώσαμε γιὰ ποῖο σίγουρα. Στὴ σαστιμάρα μας ἀφήσαμε μέσα τὰ ζωντανά. Ἐλα, κακόμοιρε, νὰ πάρῃς τὰ κλειδιά ἀπὸ τὸ τμήμα.

Καὶ ἐνῶ τὸν τήραε ὁ γέρω βουβός, μὲ ἀνοιχτὰ μάτια καρφωμένα,

— «Πάνε, ξέρεις, ὅλοι, μπάριμπα Μῆτρο μου.

Ἡ γρηὰ ποῦ βάσταζε περισσότερο, τελευταία ἔφυγε χθές. Δὲν εἶσαι, ἄμοιρε, μονάχος. Κάμε τὴν καρδιά σου σίδερο.»

Δὲν ἐμίλησε ὁ γέρω, δὲν ἐμπηξε φωναὶς, δὲν ἔκλαψε· ποῦ δάκρυα στὰ μάτια σὲ τέτοια ἀντάρα τῆς καρδιάς. Τὸ δάκρυ σὰν μανιωμένη θάλασσα τὴν πνίγει τὴν καρδιά, μὰ ἡ φλόγα της τὸ ξεραίνει πρὶν ἀναιθῇ στὰ μάτια.

Ἐστήλωσε μονάχα βαθεῖα σὸ ἔρημο τὸ σπίτι ποῦ γεννήθηκε τὸ σθυμένο του μάτι, σὸ σπίτι ποῦ τὴν μπασιά του τοῦ τὴν ἔκλεισε γιὰ πάντα ἡ ἐρημιά του περισσότερο, παρὰ ἡ καρφωμέναις σανίδες καὶ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι στὴν αὐλόθυρα, ὅπου ἐξεπόρτισε, ὅτι εἶχε πολῦτιμο, ὅτι ἀγαποῦσε στὸν κόσμο.

Ἐστάθηκε ὦρα ἔτσι σὰν πετρωμένος καὶ ἔπειτα ἔπεσε χάμου βουβός, δίπλα σὸ σκύλο του, καὶ ἀκούμπησε τὰ χέρια στὰ γόνατα καὶ τὸ φλογισμένο κεφάλι στὰ χέρια.

Ὅλαις ἡ γλώσσαις τοῦ κόσμου ἔχουν ὀνόματα γιὰ τὸν καῦμό, γιὰ τῆς καρδιάς τὸ σπαραγμό, μὰ ὀνόματα ὠχρὰ, λέξεις ἄτολαις, ποῦ τίποτα δὲν δείχνουν, τίποτα, ἀπὸ κείνο τὸ φοβερό, τὸ ἀνέκφραστο μαρτύριο, ποῦ δοκιμάζει τοῦ ἔρημου ἀνθρώπου ἢ καρδιά, ὅταν γκρεμίζεται μέσα του κάθε ἐλπίδα, ὅταν σοροβολιάζεται γύρω του κάθε ζωή.

Καὶ ὅμως καλὰ καλὰ, ἀκόμα δὲν εἶχε χωνέψῃ τὴν δυστυχία του.

Στὸ γεροντικό του τὸ κεφάλι ἐπάλευε μέσα τὸ μυαλό, καὶ τοῦ τὸ κουδούνιζε σὰν τὸ γλωσσίδι τὴν καμπάνα.

Ἡ εἰκόνες τῆς καταστροφῆς ποῦ τὸν ἐρήμαζε, περνοῦσαν μπροστὰ του μαύραις, ἀπροσδιόρισταις, καὶ ἐστριφογύριζαν σὸ κουρασμένο του μυαλό, ὅπως μέσα σὲ σκοτεινὴ σπηλιά ἢ νυχτερίδες.

Καὶ τὴν καρδιά του τὴν ἐρημιωμένη σὰν νὰ τὴν τράβαε καὶ τὴν ἐξερίζονε, μὲ ἕνα ἀνέκφραστο ξελίγωμα, ἕνα ἀόρατο σιδερένιο χέρι.

Κύκλο ἀτέλειωτο ἀπὸ ἐρημιά ἐβλεπε γύρω του, σαράβαλο αὐτὸς τῆς ζωῆς μοναχισμένο, σανίδα σάπια στὴ μέση τοῦ πελάγου.

Τί νὰ κἀνὴ πλεῖα στὸν κόσμο ὁ γέρω Μῆτρος; Νὰ φυλάῃ τὸ ἀδειανὸ τὸ σπίτι; Νὰ ὀργόνη τὰ χωράρια καὶ νὰ κλαδεύῃ τ' ἀμπέλια; Καὶ γιὰ ποῖον;

Ἐτσι εἶδε ἕνα ἀτέλειωτο σκοτάδι ὀλόγυρά του, καὶ ἐνοιώθε ὅλα πεσμένα, ὅλα χαλάσματα. Καὶ αὐτὴ ἡ γῆ ὅπου πατοῦσε, τοῦ ἐφάνηκε κάτι κούριο, ἀνύπαρχτο, ποῦ ἔφυγε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του.

Στὸ ἡλιοκαμμένο του πρόσωπο ἐρούσκοναν οἱ φλέβες σὰν μαυροπράσινα σχοινιά. Καὶ τὸ στόμα του ἐστράβωσε καὶ ἐσφίγγηκε σ' ἕνα ἀνέκφραστο παράπονο σιωπηλό, μὴ βουβὴ διαμαρτυρία γιὰ τὴ μαύρη ἀδικία, κάτι σὰν ἀποπληξία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀπελπισμένου ἀνθρώπου.

Καὶ ὅσο ἐβάθαινε ὁ νοῦς του στὴν καταστροφή, τόσο αἰσθάνονταν μέσα του μὴ ἀκατανίκητη ἀγδία τῆς ζωῆς.

Τῇ στιγμῇ ἐκείνη ἐπέρασε ἀπ' ἐμπρός του τὸ ἀμάξι, φορτωμένο νεκρούς. Τὰ σκουπίδια τῆς συνοικίας κουβαλοῦσε πρῶτα· ἀλλὰ μήπως καὶ τώρα ἄλλαξε σκοπὸ μὲ τὸ νὰ κουβαλήῃ τῆς ζωῆς τὰ ἀπορρίμματα;

Τὸ κύταξε ὁ μπάριμπα Μῆτρος καὶ μὴ ἄγρια ἐλπίδα, σὰν ζωηρὴ φλόγα, ἐφώτισε τῆς ψυχῆς του τὸ σκοτάδι.

— Ἀχ, δὲν μὲ πέρνετε καὶ μένα καλοὶ ἀνθρώποι; Θὰ σὰς τὸ πλερώσῃ ὁ Θεὸς αὐτὸ τὸ καλό. Λέτε τὰ καλότυχα κορμιά ποῦ πάτε στὸν ἀσθέστη, νὰ ἦναι περισσότερο λείψανα ἀπὸ μένα;

Καὶ τὴν τρελλὴ αὐτὴ παράκλησι τὴν ἔκανε μὲ ἀληθινὸ φλογερὸ πόθο, μὲ λαχτάρια γιὰ τὸ λάκκο τὸ βαθύ. Σὰν τὸ διψασμένο στὴν ἔρημο γιὰ μὴ σταλιά δροσιά, ἔτσι κ' αὐτὸς ἐξεψυχοῦσε ἀπὸ τὴ δίψα τοῦ θανάτου.

— Ἐλα δά, γέρω, μὴ βριάζεσαι τόσο· στὴν αὐριανὴ στράτα μπορεῖ νὰ ἔχῃς καὶ σὺ τὴν ἀράδα σου.

Κ' οἱ νεκροφόροι, μεθυμένοι ἀπὸ ρακὶ ἔσκασαν γέλοια δυνατὰ.

Ἐφυγε τὸ κάρο· ἕνα λείψανο ἦταν ῥιγμένο ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλλα ἀνάσκελα, ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι σ' ἕνα δεμάτι ἀπὸ σανὸ γιὰ τ' ἄλογα, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, μεγάλα, σὰν νὰ ἐξέφραζαν ἀπορία. Κ' ἐκεῖ ποῦ ἐτινάζονταν τὸ κάρο στῆς πέτρας, ἐκρεμάστηκε ἀπ' ἔξω τὸ χέρι του τὸ δεξί, καὶ καθὼς ἐχτυποῦσε στὸν τροχὸ ἐξετινάζονταν καὶ ἔτσι ὁ πεθαμένος ἐκεῖνος ἐφαίνονταν σὰν νὰ κραζε τὸ μπάριμπα Μῆτρο μὲ φιλικὴ χειρονομία γιὰ νὰ τοῦ κἀνὴ τόπο, σὰν νὰ συμπονοῦσε τὴ μοναξιά του.

Ὁ ἄμοιρος ὁ γέρω ἐβλεπε τὸ κάρο ποῦ μᾶκρανε, μὲ πικρὸ φθόνο τῶν πεθαμένων, καὶ πρώτη φορά στὴ ζωὴ του ἀνέθηκε πνιμένη σὰν ῥόχαλο σὸ στόμα του ἡ βλαστήμια· ἀλλὰ δὲν πρόφτασε νὰ τὴν φτύσῃ ἐναντία σ' Ἐκεῖνον, ὅπου εἶναι κύριος τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου.

Γιατὶ τὴν ἴδια στιγμῇ, σὰν νὰ τανε μεγάλη παρασκευὴ, ἐχτύπησαν λυπητερὰ ἢ καμπάναις ἀπὸ τὴν Ἁγία Αἰκατερίνη, τὸν Ἅγιον Δημήτρη, ἀπὸ ὄλαις τῆς μικροεκκλησιαῆς τῆς γειτονίας του, κ' ἐμπρός του ἐπέρασε ἡ λιτανεῖα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μπροστὰ, ἐνῶ τοῦ πλημμυροῦσε τὴν καρδιά τὸ νεκρολίβανο. Ποῖος ξέρεῖ ἐσυλλογίστηκε καὶ πόσοι ἄλλοι

δυστυχισμένοι ἀπόμειναν σὰν κ' αὐτὸν μοναχισμένα ἀπομεινάρια τῆς ζωῆς. Ἐπειτα εἶναι τόσο κολλητικὸ τὸ κλάμμα!

Ἐπέσε λοιπὸν στὰ γόνατα ὁ δύστυχος· ἐκόλλησε τὸ μέτωπο σὸ χῶμα καὶ πρώτη φορά τῇ στιγμῇ ἐκείνη τὸν ἐλυπήθηκε ὁ Θεὸς καὶ τὰ δάκρυα τὰ παρήγορα ἐδρόσισαν λίγο τὴ στεγνωμένη του καρδιά. Ἐτσι καὶ τὴ μανιωμένη ἀντάρα τοῦ ἀνέμου τὴν ἡμερώνει σιγανή, δροσόβολη βροχή.

Ἐπέρασαν ὦραις ἡ νύχτα ἐσκέπασε τὴν πολυβασανισμένη πόλι μὲ ἕνα μαῦρο σεντόνι, πλεῖο μαῦρο ἀπὸ τὰ ρούχα ποῦ ἐσκέπαζαν τοὺς γολεριασμένους. Καὶ ὅμως μὲ ὅλη τὴ μαυρίλα, ἐφαίνονταν γιὰ ὦραις ἀκίνητα σημάδια ἐμπρός στὴν πόρτα ὁ γέρω καὶ τὸ σκυλί του. Καὶ κάθε λίγο ἡ σκοτεινὴ νύχτα ἄγριο, διάτορο, τραθηχτό, ἀντιλαλοῦσε τοῦ σκύλου τὸ οὐρλιασμα. Μόνον σὰν ἦρθαν τὰ μεσάνυχτα, οὔτε αὐτὴ τοῦ ζώου ἢ θρηνηδία δὲν ἀντίκοβε πλεῖα τὴν ἐπίσημη σιωπῇ, ποῦ εἶχε ἀπλώσει ἐκεῖ πέρα τὸ σκοτάδι καὶ ὁ θάνατος.

Ὅταν τὸ πρῶτ' ξαναπέρασε τὸ κάρο γεμάτο ἀπὸ καινούργια δεμάτια, ποῦ εἶχε θερίσει τὸ ἀκούραστο δρεπάνι, οὔτε ὁ μπάριμπα Μῆτρος ἐκάθονταν πλεῖα ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλόπορτα τοῦ σπιτιοῦ του, οὔτε ὁ μούργος, ζαπλωμένος δίπλα του, τοῦ ἔκανε συντροφιά.

Κανείς δὲν τοὺς ξανάειδε ποτέ, οὔτε τὸ γέρω, οὔτε τὸ σκυλί του.

Ἀλλὰ ἡ σανιδωμένη πόρτα ἦταν ξεκάρφωτη, ὀρθάνοιχτη· καὶ ὁ ἀγέρας ἀνοιγόκλινε τὰ φύλλα της· κ' ἐστέναζαν λυπητερὰ τὰ σκουριασμένα σίδερα.

Τὰ ζωντανὰ ἔλειπαν ἀπὸ τὴν αὐλὴ· κ' ἡ γίδα ποῦ ἐβέλαζε κ' ἡ ὀρνίθες ἢ πεινασμέναις.

Μόνον τῆς ἀφάνις ποῦ ἦσαν μαζεμέναις δίπλα σὸ φούρνο τοῦ σπιτιοῦ ἐσκόρτασε καὶ ἐστριφογύριζε ὁ ἀέρας στὴν ἔρημη αὐλὴ, σὰν τρελλαὶς ἰδέαις σὲ σαλεμένο κεφάλι.

Κλέφταις νὰ ἐξεκάρφωσαν τὴν πόρτα του καὶ πάτησαν τὸ σπίτι, ἢ, πρὶν πάρῃ τὰ μάτια του ὁ ἄμοιρος ὁ γέρω, ἔρριψε τὴν προσοχὴ τοῦ κουρασμένου μυαλοῦ του στὰ δύστυχα τὰ ζώα, καὶ σένα τελευταῖο ξεγέλισμα τῆς πονεμένης του ψυχῆς τοὺς ἀνοίξε γιὰ νὰ τὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ σκληρὸ θάνατο τῆς πείνας;

Κανείς δὲν ἔμαθε ποτέ.

Ἀλλὰ γιὰ μέραις σὸ ἀδειανὸ τὸ σπίτι, κουνουσε ὁ βοριάς, κρεμασμέναις σὸ χαγιατί, τῆς ἀρμαθικῆς ἀπὸ τὰ ῥόδια καὶ τὰ κιδώνια τῆς γυναϊκάς του, καὶ μὲ τὸ φύσημά του ἐλύγιζαν σὸ ὀρθάνοιχτο παραθύρι τὰ μακράμενα κλωνάρια τῆς ὀρφανεμένης γαρουφαλῆς τῆς κόρης του.

EMMANOYHA Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Ἡ πρώτη ἰδέα, καὶ ἡ πρώτη σύστασις Νομισματικῆς Συλλογῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1829 ἔτους. Τὰ συλλεθθέντα τότε νομίσματα ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολυμαθοῦς Ἀνδρέα Μουστοζύδου· ἄγνωστον ὅμως ὅποια, καὶ ὅποια ἀρχαῖα Νομίσματα συλλέξας ἤρξασιν ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ.

Ἀλλὰ περὶ τὸ 1833 ἔτος ἡ ἐλθούσα ἀντιβασιλεία κρίνασα ἀξίαν προσοχῆς τὴν συλλογὴν ταύτην, προσεκάλεσεν ἐκ Σουηδίας τὸν Νομισματογνώμονα Γέδεν, πρὸς ὃν ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐνυπαρχόντων Νομισμάτων.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου ἡ Κυβέρνησις ἐπεφόρτισε τὸν Καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας Κ. Ρόος, ὅπως ἐπιμελήται τῆς Ἐθνικῆς Συλλογῆς.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Ρόος ἐνεπιστεύθη ἡ Κυβέρνησις τὴν Συλλογὴν τῶν Νομισμάτων εἰς τὸν αἰδίδιμον Γυμνασιάρχην Γεννάδιον. Καὶ μετὰ τούτου εἰς τὸν ἔφορον τῶν Ἀρχαιοτήτων Κ. Πιπτάκη, ὅστις ἐφρόντιζε περὶ τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς μέχρι τῆς 4ης Αὐγούστου 1853.

Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ταύτην μετεφέρθη ἡ τῶν Νομισμάτων Συλλογὴ ἐντὸς Νομισματοθήκης, εἰς τὸ κατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, καὶ διὰ Β. διατάγματος ἐτέθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφόρου αὐτῆς Γεωργίου Τυπάλδου.

Τότε ἡ Ἐθνικὴ Συλλογὴ ἤριθμοι ἐν ὅλῳ μόλις 3 χρυσᾷ, 91 ἀργυρᾷ, καὶ 1547 χαλκᾷ, ἤτοι ἐν ὅλῳ 1641.

Ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1857 τὰ νομίσματα ηὐξήθησαν διὰ γενναίων δωρεῶν εἰς χρυσᾷ 38, ἀργυρᾷ 2091, χαλκᾷ 6375, μολύβδινα 18 ἤτοι ἐν ὅλῳ 8522, καὶ δι' ἐκλεκτοτάτης συλλογῆς γαλιανοπλαστικῶν ἐκμαγείων.

Ἐν ἔτει 1856 διωρίσθη Νομισματογνώμων ὁ ἐν Βιέννῃ σπουδάζας Ἀχιλλεὺς Ποστολάκας, ὅστις παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1887, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτακτοποιήθη ἐπιστημονικῶς, καὶ τὰ μέγιστα ηὐξήθη ἡ Συλλογὴ. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τῆς 10 Ἰουνίου 1866 ἀνῆλθε τὸ πλεῖστον ἐκ γενναίων δωρεῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων πρωτεύει ἡ τῆς Βασιλίσσης Ἀυαλίας καὶ τῶν Ζωσιμάδων, εἰς νομίσματα 31.506 ἅτινα ἀνεβίβασθησαν ἐν ὅλῳ εἰς 40,028. Ἐνεκεν ὅμως ἀνταλλαγῆς τῶν διπλῶν καὶ πολλαπλῶν ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1863 ἐξῆλθον διπλᾷ καὶ πολλαπλᾷ 17,464, εἰσῆλθον δὲ 2,526 ἐκλεκτὰ νομίσματα, καὶ οὕτω τὴν 11 Νοεμβρίου 1866 ἡ περιουσία τοῦ νομισματικῆς μουσείου ἀνῆλθεν εἰς χρυσᾷ 228, ἀργυρᾷ 6,572, χαλκᾷ 10,511, μολύβδινα 1,112, σιδηρᾷ 3, πηλῖνα 35—18461, νεώτερα κίβδηλα 268, ἐρθαρμένα καὶ ἄχρηστα 5,356, ἐν ὅλῳ 24,085.

Κατὰ τὰ ἀκόλουθα δ' ἔτη ηὐξήσεν ἡ Συλλογὴ ὡς ἑξῆς :

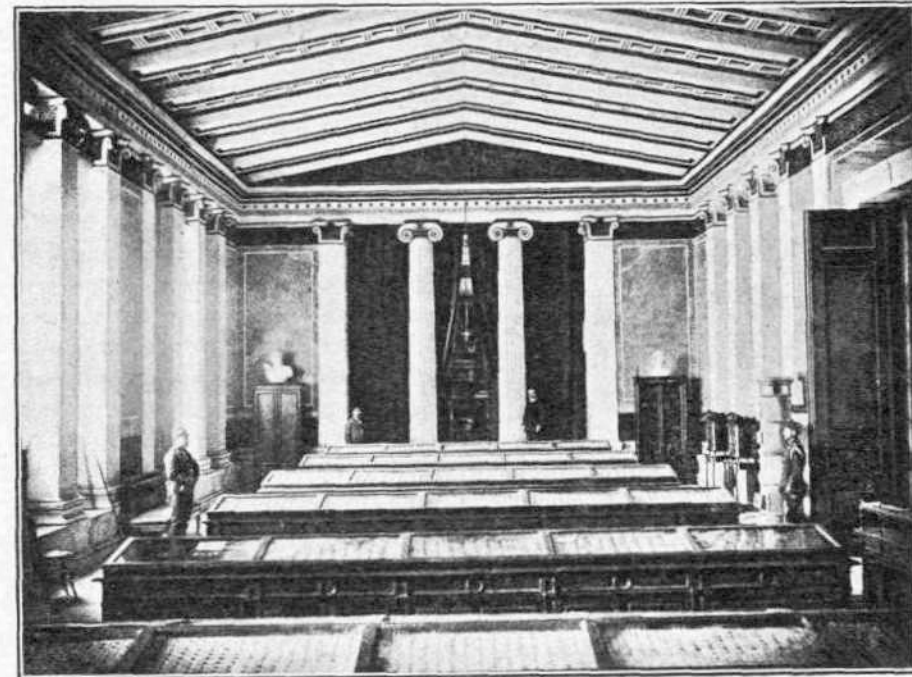
	Χρυσᾷ	Ἀργ.	Χαλκᾷ	Μολύβδινα
1869—1870	24	811	1052	235—2125
1870—1871	4	40	23	68
1871—1872	2	11	37	50
1872—1873	3	73	46	52—174
1873—1874	3	23	50	7 83
1874—1875	39	27	3	1 170
1875—1876	6	58	174	1 240
1876—1877	4	42	79	1 125
1877—1878	20	96	92	— 209
1878—1879	—	210	390	31 631
1879—1880	34	304	554	73 968
1880—1881	24	379	559	94 1056
1881—1882	55	240	616	81 992
1882—1883	48	500	509	82 1139
1883—1884	27	784	2353	64 1722
1884—1885	6	271	1381	64 3228
1885—1886	—	197	843	79 1124

Τὴν νύκτα τῆς 29—30 Ὀκτωβρίου τοῦ 1887 συνέβη ἡ περίφημος κλοπὴ ὑπὸ τοῦ Π. Ραρτοπούλου ἀρχειρέσαντος 2,065 νομίσματα, ἅτινα σχεδὸν ὅλα κατεσχέθησαν καὶ ἐπιστράφησαν εἰς τὸ μουσεῖον.

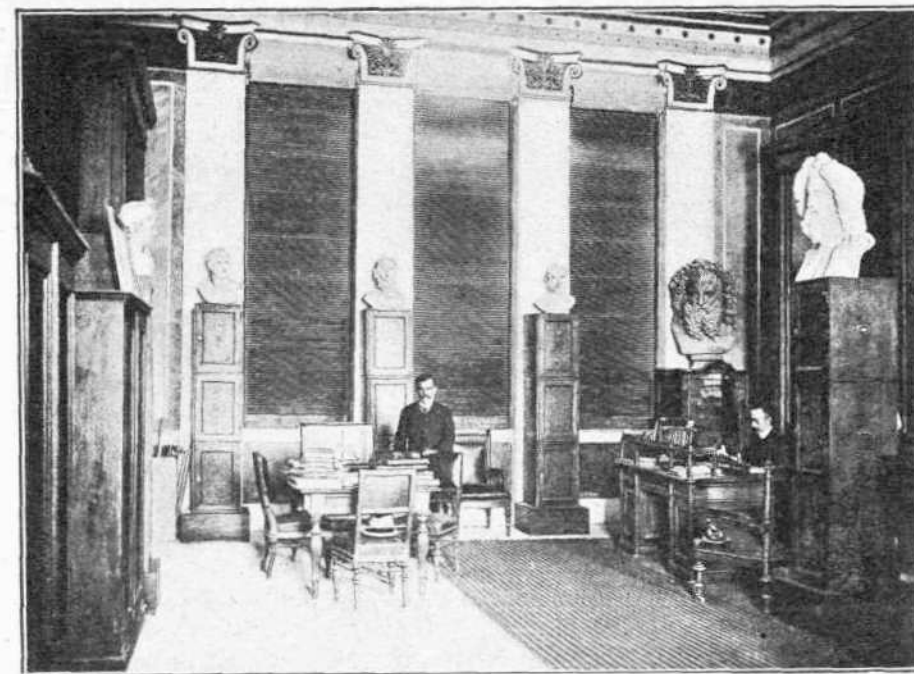
Ἐκτοτε ἡ Συλλογὴ ἔμεινε κεκλεισμένη ἐν κίβωτοις ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ ἐνθα ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης εἶχε μεταφερθῆ μετὰ τὴν κλοπὴν μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ παρόντος ἔτους ὅποτε ἐτέθη αὐτὴ ὡς καὶ ἡ μετ' αὐτῆς ἠνωμένη Πανεπιστημικὴ συλλογὴ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νομισματογνώμονος κ. Ἰωάν. Σβαρόνιου τοῦ ἐπὶ τετραετίαν μὲν ὡς ὑποτρόφου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως σπουδάζσαντος εἰδικῶς ἐν Βερολίνῳ, Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις, κατόπιν δὲ ἐπὶ διετίαν μελετήσαντος τὰς αὐτὰς καὶ πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς νομισματικὰς συλλογὰς ὡς ἀπεσταλμένου τῆς ἐν Βερολίνῳ Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Νῦν ἡ Συλλογὴ αὕτη πλουτισθεῖσα καὶ δι' ἑτέρων 22,000 νομισμάτων, ἅτινα κατεῖχεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία καὶ διὰ τῆς πλουσιωτάτης συλλογῆς νεωτέρων νομισματοσῆμων δωρηθέντων ὑπὸ τῶν Ζωσιμάδων, μετεφέρθη εἰς τὰς τρεῖς λαμπρὰς ἀνατολικὰς αἰθούσας τῆς Ἀκαδημίας. Νῦν τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον κατέστη ἐν τῶν ὠραιότερων Μουσείων τῆς Εὐρώπης, πάντως δὲ τὸ ὠραιότερον ὅλων τῶν εἰδικῶς νομισματικῶν, αὐξάνει δὲ καθ' ἑκάστην καταπληκτικῶς. Οὕτω τὸ παρελθὸν Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1891—1892 εἰσῆχθησαν εἰς αὐτὸ 36.799 νομίσματα ὧν 929 χρυσᾷ 7930 ἀργυρᾷ καὶ τὰ λοιπὰ ἐκ διαφόρων Μετάλλων. Εἶναι δὲ ἐν τῶν μάλλον ὑπὸ τῶν ξένων ἀρχαιολόγων χάριν μελετῶν συγχαζομένων.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Αἰθουσα.

Γραφεῖον.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ¹

Ἦθη Ἐπαρχιακά.

Ὁ Γιακουμάκης δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἔμεινε παρὰ τὴν κυρίαν θύραν, εἰς τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ διανοίκτου θυροφύλλου τοῦ γλυπτου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μὲ τὰ ρομβοειδῆ ὑαλώματα. Ἦτο ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ὁ Γιακουμάκης κατεῖχε κατὰ συνήθειαν ἀπαράβατον, ὡσάντις δὲν τον ἠμπόδιζεν ὁ ἄνεμος, τὸ ψῦχος ἢ ἡ βροχὴ. Ἐκείθεν ἤκουεν, ἔβλεπε, δὲν ἐξισταίνοτο, δὲν ἐροθεῖτο τὰς ἀποπνοίας καὶ δι' ἐνός βλέμματος εἶδύνατο νὰ περιλάβῃ καὶ τὸν ναὸν ἔσω καὶ τὸν δρόμον ἔξω. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν γειτονικὴν του Παναγίαν, ἀλλὰ καὶ ὅπου ἄλλοῦ ἐπήγγαιεν, ἐπρωτίμα πάντοτε νὰ ἴσταται εἰς τὸ μεταίχμιον αὐτὸ ὡς τις κατηγούμενος· καθὼς δὲ ἦτο φιλόμολπος καὶ φιλακόλουθος ὅσον ὀλίγοι, ἦτο βέβαιος κανεὶς ὅτι διερχόμενος ἀπὸ ναοῦ πανηγυρίζοντος κατὰ τὴν λειτουργίαν ἢ τὸν ἑσπερινόν, θὰ ἔβλεπεν ἐκεῖ παρὰ τὴν θύραν τὴν συμπαθῆ φαλάκραν τοῦ Γιακουμάκη, κύπτοντος ἐν εὐλαθείᾳ, ἢ βλέποντος ἔξω μὲ ὄμμα ἀπλανές καὶ ἀφηρημένον...

Ἐντὸς τοῦ χρυσοστολιστοῦ, τοῦ κομποῦ, τοῦ λάμποντος ἐκ τῶν ζωγραφιῶν καὶ τῶν φώτων Ναοῦ, ἡ λειτουργία προέβαιεν ἠσυχος καὶ σεμνή. Ἐλειτούργει εἰς μόνος ἱερεὺς, ἄνευ διακόνου. Ἀνεπιστήμως, εἰς τὸ παρὰ τὸν θρόνον τοῦ στασιδίου ἴστατο ὁ Ἀρχιερεὺς, χωρὶς ἐπανωκαλύμμαχον, κρύπτων σεμνῶς ὑπὸ τὸ μέλαν ράσον καὶ σταυρὸν καὶ ἐγκόλπιον, ἄνευ ἄλλης θεραπείας ἐκτός τοῦ Εὐταξίου ἵσταμένου πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οὕτως μεγαλοπρεπῆς, ὑπεροχος τὸ παράστημα, λαμπρῶν πράγματι διὰ τῆς παρουσίας του τὴν ἱεροτελεσίαν. Γείτων ἐκεῖ, εἰς τὴν Παναγίαν ἐκκλησιάζετο τὰς Κυριακάς, μὴ παύων νὰ θαυμάζῃ τὴν κομψότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Ναοῦ, τὸσον ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸ ἄτομόν του καὶ ἐνθυμούμενος τὰ παλαιὰ ὅταν ἦτο ἀκόμη ἐκεῖ ἐφημέριος. Ἐντὸς τοῦ χώρου ἐκείνου ἐπανεύρισκε τὸ ὠραιότερον μέρος τῆς καρδίας του ὁ καλὸς ἀρχιερεὺς, τοῦτο δ' ἐφαίνετο εἰς τὴν λάμπουσαν ὄψιν του, εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον εὐλογοῦσε καὶ ἔλεγεν «εἰρήνη ὑμῖν», εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ παρετήρει ρεμβὸς τὴν ὄροσφν μὲ τὰς θαυμασίας ζωγραφίας τοῦ Δοξαρά, ἐντὸς τῶν χρυσογλύπτων πλαισίων...

Κόσμος δὲν ἦτο καὶ πολὺς. Μικρὸς ὄμιλος ἀνδρῶν ὀρθίων ἤκρατο εἰς τὸ μέσον ὑπὸ τὸν πολυέλαιον. Ἐπλεόναζον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ. Διὰ τῶν ξυλίνων δικτυωτῶν τοῦ γυναικωνίτου, διεκρίνοντο πολλαὶ ἀμυδραὶ καταγραφαὶ σειόμεναι, καὶ κάτω τὰ περισσότερα τῶν στασιδίων, πρὸ πάντων τῶν ἐσωτερικῶν, κατεῖχοντο ὑπὸ γυναικῶν μὲ μαῦρα μανδύλα, μὲ λευκὰ κρέπια ἢ μὲ καπελλίνα. Εἰς δύο τῶν ἐξωτερικῶν στασιδίων, ἀκριθῶς ἀπέναντι τοῦ ἁμβωνος μὲ τὴν χρυσὴν περιστεράν τὴν ἔχουσαν τεταμέναι τὰς πτέρυγας, — ἦτο ἡ συνήθης τῶν θέ-

σις — ἴσαντο ἡ Μαργαρίτα καὶ ἡ μάμμη της. Πλήρης κατανύξεως ἡ γραία ἐκράτει τὸ λευκὸν τῆς μανδύλιον, σπογγίζουσα συχνὰ τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ σταυροκοπούμενη μετὰ δεισιδαίμονος ἀκριθείας κατὰ τὰς ὠρισμένας τῆς λειτουργίας στιγμὰς. Τοῦτο δὲν τὴν ἠμπόδιζε νὰ στρέφεται πρὸς τοὺς ἐπαίτας, οἱ ὁποῖοι διήρχοντο παμπληθεῖς καὶ νὰ ἐνθῆτη εἰς τὰς ἀνοικτάς ρυπαράς τῶν παλάμας ἀπὸ μονόλεπτον, ἐκ τῶν νομισμάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐσκορπισμένα χάριν ευκολίας ἐπὶ τοῦ ἐρείσιχειρου τοῦ στασιδίου, φυλάττουσα τὰ δίλεπτα καὶ τὰ φαρδύνια διὰ τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας, μεγάλον ἀργυρότευκτον δίσκον, περιφερόμενον διαδοχικῶς ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιάρχου καὶ τῶν βοηθῶν, ὡστε ὁ ἦχος τοῦ χαλκοῦ κατὰ τοῦ ἀργύρου νὰ εἶνε συνεχῆς σχεδόν. Ἀπεναντίας ἡ Μαργαρίτα δὲν ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τοὺς τύπους, εἰς ὅλας αὐτάς τὰς λεπτομερείας καὶ ὅπως ἐν γένει οἱ νέοι, παρέλειπε πολλὰ τῶν πολυπλόκων καθηκόντων τοῦ ἐκκλησιαζομένου. Ἡ καλλονὴ της ἔλαμπεν ὑπὸ τὴν μελανὴν ἐνδυμασίαν τὴν κομψοτάτην μὲ τὰ κοσμήματα ἐπίσης μελανὰ ἀπὸ τοῦ περιδεραιοῦ μέχρι τῶν ἐνωτίων. Οἱ ὀφθαλμοὶ της ἦσαν διαρκῶς προσηλωμένοι ἐπὶ σημείου τινὸς ἀορίστου εἰς τὸ κενόν. Ἐπὶ τοῦ προσώπου της, τόσον ὠραίου, μὲ τὸ ἐπίθεμα τῆς πυρρᾶς κόμης, ἐκφρευούσης ὑπὸ τὸ μικρὸν μαῦρον πηλίδιον, ἦτο διακεχυμένη ἐκφρασίς της οὐρανία, ἡρεμία τις καὶ γαλήνη ἀσυγκίνητος. Ἐνόμιζες ὅτι ὁ ἔρωσ της τὴν ἀπεμόνονε, τὴν ἐξῴψωνε καὶ τὴν ἐξωράνιζε... Ἐφαίνετο αἰρούμενη εἰς ἄλλας σφαίρας, ὑπεράνω τοῦ κόσμου, τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τὴν περιστοιχίζον ἐκεῖ καὶ τὴν κατέτρωγαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἢ τὴν ὑπέβλεπον μὲ ζηλοτυπίαν, ἢ τὴν εἶχον εἰς τὸ κακόν των στόμα... Καὶ ἦτο πράγματι κέντρον ὄχι ἀσήμαντον ἡ Μαργαρίτα Στέφα ἐντὸς τοῦ πλήθοντος ναοῦ. Ἦσαν ἐκεῖ νέοι, οἱ ὁποῖοι τὴν ἠτένιζαν μὲ βλέμματα ἀνίερα ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἀνεκοίνουσαν πρὸς ἀλλήλους γαμηλοφώνως τὰς περὶ τῶν κνημῶν της κρίσεις... ἦσαν νεάνιδες γειτόνισσαι, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐξήταζον κικεντρεχῶς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν διὰ νὰ εὕρουσαν ψεγάδιον εἰς τὴν ὠραιότητα, ἢ ὁποῖα τὰς ἔκαιε καὶ τὰς ἐμηνδένιζεν... ἦσαν γραῖαι, στεγνοπαναγιᾶς πού τὴν ἐστραβοκυτόταζαν καὶ μεταξὺ δύο σταυροκοπημάτων ἐψιθύριζαν ὅλα τὰ σκανδαλώδη περὶ αὐτῆς θρυλήματα...

«Τὴ βλέπεις, γυιέ μου, τὴν γκόνα τοῦ Γιακουμάκη;» ἔλεγεν ἡ Πέτρα εἰς τὸ αὐτὴ τῆς Σαμουγαινας, πού κατεσκεύαζε τὴν πούδραν. «Ὁ νόνοσ τση θέλει νὰ τση δώσῃ τὸ Νιόνιο τοῦ Κατσουρέλα, μὰ ἡ κοπέλα δὲν τονε θέλει καὶ εἶνε, ἀκούω, στὰ μαχαίρια.

— «Ναῖσαι, μάτια μου, ναῖσαι» ἀπήντησεν ἡ ἄλλη θεοφοβούμενη, ἀφ' οὗ ἐσταυροκοπήθη εἰς ἔν Ἄγιος ὁ Θεός. «Τὸ ἄκουσα κ' ἐγώ. Μὰ δὲ μου λές, σιόρα Πέτρα, νὰ σε χαρῶ. Ἐφτός ἐφτοῦ εἶνε ἕνας νέος μῖα χαρὰ μὲ τὴ σπουδὴ του, μὲ τὴ σειρὰ του καὶ μὲ οὐλά του. Γιατὶ ἐφτοῦνη δὲν τονε θέλει;

— Ἄδὰ ξέρω;... ἀδὰ ξέρω ἐγώ, κυρά μου, τσὴ ἰδέες πού ἔχει ὁ κόσμος;

— Μεγάλες ἰδέες, αἱ!

— Καθὼς φαίνεται... Ἐδῶπα πού τὰ λέμε, μου εἶπαν πὼς θέλει νὰ γείνη κοντέσσα... Το-καδέλαινα νιέντε μένο!

— Ἄ, μὰ δὲν το πιστεύω ἐφτοῦνο... Τῶπανε ἰφές καὶ τσὴ θεγατερός μου, μὰ σὰ δύσκολο μου φαίνεται... ὁ κόσμος βγάνει ἕνα σωρὸ λόγια.

— Μὰ... πὼς δὲν τὴν ἀγαπάει παναπῆ ὁ γυιὸς τοῦ Τοκαδέλου; πὼς δὲν τονε βλέπουμε κάθε μέρα ἐδῶθες; Ψέμματα πὼς τόνε μπάζει καὶ στὸ σπῆτι τση;

— Ἄ, ἡ καψερή! ἐκεῖνος μπαίνει φανερά, εἶνε φίλος τους.

— Ναί, ναί, τσὴ ξέρουμ' ἐμεῖς ἐφτοῦνες τσὴ φίλιες... Εἶνε πού ἔχουνε παραδες καὶ προικιά. Ἄς τρομῆξῃ νὰ τα κάμη καὶ καμμία ἀπὸ τσὴ φτωχού-λές μας... Συφορά τση τί θάν τση σύρη ὁ κόσμος!

— Καὶ νὰ ἰδῆς νάν ττηνε γελάση αὐριο ἐφτός καὶ νὰ γάση καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο» εἶπεν ἡ Σαμουγαινα, καμπατομένη προθύμως ὑπὸ τὴν λογικὴν τῆς φίλης της.

«ὦ, ἀμή τί; Ἄν καὶ μου λένε, ἀλήθεια, πὼς τὴν ἀγαπάει, βουρλιζεται. Γιαμὰ τί; Ὁ πατέρας του θὰ τον ἀφήσῃ ποτὲ νὰ πάρῃ τὴ Στεφοπούλα, ἐφτός ἐν' ἀρχοντόπουλο... Γιατὶ ἀλήθεια, ψυχῆ μου, ἐξέπεσανε οἱ Τοκαδελαῖοι, μὰ εἶνε μεγάλη φαμελιά... μεγάλη...

— «Εἰρήνη πᾶσι!» ἐφώναξε μὲ λαρυγγώδη φωνὴν ὁ Ἀρχιερεὺς, ἐκτείνων τὴν χεῖρα καὶ εὐλογῶν τὸ πλήρωμα.

Αἱ γυναῖκες διέκοψαν τοὺς σιγηλοὺς διαλόγους καὶ ἀνύψωσαν τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὴν Ὁραϊαν πύλην, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ γέρον ἱερεὺς, μετὰ κόπου κρατῶν τὸ βαρὺ βελούδιον καὶ ἀργυροποικίλον Εὐαγγέλιον, ἀνέγνωσεν ἡρέμα τὴν τεταγμένην περι-κοπὴν. Ὅταν ἐτελείωσε καὶ ἤρχισαν οἱ ψάλται νὰ μελωδοῦν τὸ «Εἰς πολλὰ ἔτη» ὁ Ἀρχιερεὺς, ἀποκαλύψας πρὸς στιγμὴν τὸν χρυσοῦν τοῦ σταυροῦ καὶ κατελθὼν ἐκ τοῦ στασιδίου του, ἀνύψωσε καὶ περιέφερε τὸ Εὐαγγέλιον, προσφερθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ὁ ὁποῖος ἴστατο ἐκεῖ πρὸ αὐτοῦ εὐλαθῶς. Ἐκυψαν τὰς κεφαλὰς οἱ πιστοὶ σταυροκοπηθέντες καὶ τὴν ἐκκλησίαν διέδραμε ψιθυρισμὸς καὶ ἀντήχησαν καθίσματα στασιδίων καταβιβάζόμενα, διότι πολλοὶ ἐκάθητο ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ Χερουβικοῦ. Μετὰ τοῦτο ἀπεκατέστη ἡσυχία καὶ οἱ σιγηλοὶ διάλογοι ἐπανελήθησαν μὲ τὸ Εἶπω-μεν πάντες καὶ ἠδυνῆθη ἡ Πέτρα νὰ ἐπανεύρη τὸ νῆμά της καὶ νὰ εἶπῃ πρὸς τὴν σύντροφόν της ἡρεμωτέρα:

«Πάλι, ποῖος ἠξέρει τὴν τύχη τοῦ ἀνθρώπου... Λές ἡ γειτονεῖά μας νὰ ἰδῆ κ' ἕναν τέτοιο γάμο;

— Ἄ μπᾶ, δύσκολο, δύσκολο νὰ τον ἀφήσῃ ἡ φαμελιά τοῦ νέου.

— Καὶ ἂν ττηνε θέλῃ ἐφτός, δὲν εἶνε τοῦ Νόμου νὰ ττηνε πάρῃ ὅποτε θέλῃ;

— Χωρὶς τὸ θέλημα τῶν γονεῶνέ του; Ἄ! Μὰ μανόγαλα, θέ μου καὶ συχώρεσέ με, τὸν ἔχει ποτι-σμένονε ἐφτοῦνη ἡ χριστιανὴ;

— Μωρὲ νὰ στο πῶ; Τ' ἄκουσα κ' ἐφτοῦνο... Τ' ἄκουσα μὰ τὸ Θεό!

— Ἄν εἶνε μὲ τὰ μάγια, Πέτρα, μὲν, ὅ,τι θέλῃ κάνει κανεὶς. Μὰ νὰ ἰδοῦμε πού θὰ πάρῃ ἡ ψυχούλά του.»

Καὶ ἐστρεφεν ἡ γραία τὰ νῶτα πρὸς τὴν σύν-τροφόν της καὶ ὡσεὶ φροντίζουσα περὶ τῆς ἰδικῆς της ψυχούλας τότε, ἤρχισε νὰ προσβλέπῃ τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ νὰ σταυροκοπῆται, νὰ σταυροκοπῆται.

Μίαν ἄλλην δὲ στιγμὴν ἡ Παναγιώτα, πού εἶ-χεν ἀναθρεφτῆ τὴν Ἀντζόλα εἶπε πρὸς τὴν γειτόνά της τὴν Χαρκάκαινα, τὴν πολυσάρκον συμβίαν ἐνός μπακάλη, τῆς ὁποίας τὸ μελίχρον μεταξωτὸν φόρεμα ἀπέπνεεν ἰσχυρὰν ὀσμὴν σαρδέλας:

— «Νάν τα πιστέψης, κυρά μου, γιατί ἡ ἀναθρε-φτῆ μου τὰ εἶδε μὲ τὰ μάτια τση. Ἐμεῖς, ξέρεις, καθόμαστε ζάχναντα καὶ τὰ παρεθύριά μας πέ-φτουνε μέσα τσὴ κάμερές τους.

— «Μπᾶ Παναγία βόθη!» ἀπήντησεν ἡ Χαρκάκαινα, «ποῖος θαντῶλγε γιὰ μῖα κοπέλα σὰν τὴ Μαργαρίτα. Δὲ λυπάται ἀρμένου ἐκεῖνο τὸ γέρο;»

— «Ἄπὸ τὸ σιγανὸ ποτάμι νὰ φοβᾶσαι, λείε ὁ λόγος».

Τῶν ψιθυρισμῶν αὐτῶν οὔτε ἰδέαν κἂν εἶχεν ἡ Μαργαρίτα. Ὅταν ἀρχίσῃ νὰ κυκλοφορῇ μῖα εἰ-δησις, τελευταῖος, λέγουσιν, τὸ μανθάνει ὁ ἐνδιαφε-ρόμενος. Ἐπειτα ὡς ἐκ τῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ Τόνη καὶ πολὺ περισσότερον ὡς ἐκ τῆς ἐλευθερίας μεθ' ἧς, φίλος παλαιὸς καὶ λατρευτός, εἰσῆρχετο εἰς τὴν οἰκίαν της, ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο εὐκολον νάπα-τήσῃ τὸν κόσμον περὶ τῶν αἰσθημάτων της. Ἄλλ' ἐν πράγμα δὲν ὑπελόγιζεν ὅτι καὶ μὲ ὄλην τὴν ἀθωότητα ἂν ἐφέρετο πρὸς τὸν νέον, ἢ συχνὴ του εἰς τὴν γειτονίαν ἐμφάνισις, δὲν θὰ ἐκράτει ἐπὶ πολὺ δεμένας τὰς γλώσσας τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ὡσεπιτοπολὺ βλέπουν ὀλίγον καὶ πλάττουν τὸ ἐπί-λοιπον διὰ τῆς φαντασίας ἐξ ἄλλου καὶ ἡ καλὴ Ἀντζόλα, τῆς ὁποίας τὰ πράθουρα ἐπεφταν μέσα εἰς τὴν κάμαρα τῆς Μαργαρίτας — μείον τὴν φρε-σκάδαν τὸ θέρος καὶ τὰ παραπετάσματα τὸν χει-μῶνα, τὰ ὁποῖα ἀπέκρυπτον τελείως τὴν θέαν, — δὲν θὰ ἠμέλει βέβαια νὰ ἐξάρῃ σήμερον τὸ πολύ-τιμον αὐτὸ προνόμιον διὰ τῆς ἐπινοήσεως διαφόρων ἱστοριῶν, ὅσον τὸ δυνατόν σκανδαλωδεστέρων. Οὕ-τως, αἱ διάφοροι ἐμπιστευτικὰ ἀποκαλύψεις τῆς Ἀντζόλας, συσχετιζόμεναι πρὸς τὰς ἐκτάκτους φω-νάς τοῦ Γιακουμάκη καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῆς Μαργα-ρίτας, ἀρνούμενης νὰ νυμφευθῇ, ἦσαν, ἐκτός τοῦ φθόνου βέβαια, οἱ κύριοι παράγοντες τοῦ ψιθυρι-σμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξήγειρε σήμερον ἡ θέα της.

Μεταξὺ τοῦ μικροῦ ἔσμου τῶν ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν πολυέλαιον εὐρίσκοντο καὶ οἱ Κατσουρελαῖοι, πατὴρ καὶ υἱός, ἱστάμενοι πλησίον ἀλλήλων μὲ τάξιν καὶ μὲ εὐλάβειαν, κατὰ τὴν συνήθειαν των. Χωμένοι μέσα εἰς τὰ ἀκομψὰ μαῦρα πᾶνα τῆς Κυριακῆς, παχῆς καὶ οἱ δύο, κοντοὶ καὶ οἱ δύο, μελαγχρῖνοι καὶ οἱ δύο, μὲ ὀφθαλμούς μαῦ-ρους ἡμιαλλοθωρίζοντας καὶ οἱ δύο, μὲ οὐλὴν κό-μην καὶ οἱ δύο, δὲν διέφερον ἢ κατὰ τὸ ἄνω χεί-λος, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὸν πατέρα ἦτο κεκαλυμμέ-

νον υπό μύστακος μαύρου καταφαγωμένου, εἰς δὲ τὸν υἱὸν ὑπὸ χνοῦ τινος ἀδιοράτου, ὡς λερωμένου. Ἐσταυροκοποῦντο συγχρόνως, ἔρριπτον δὲ τὰ χάλκινα κεράτια εἰς τοὺς δίσκους διὰ τῆς αὐτῆς κινήσεως. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ὅταν ὁ ψάλτης ἔκαινε κανένα λαρυγγισμόν ἀπὸ ἐκείνους, ἐστρέφοντο πρὸς τὸν Γιακουμάκην καὶ οἱ δύο, — διότι καὶ οἱ δύο εἶχον ἀξιώσεις μουσικῶν, εἰς ἐκτάκτους δὲ περιστάσεις ἐπλησίαζον τὸν χορὸν καὶ ἐκράτουν μπάσσο—καὶ ἐνοῦντες τὰ τρία δάκτυλα τῆς χειρὸς καὶ συμπύσσοντες τὰ χεῖλη, ἐξέφραζον τὴν ἐπιδοκιμασίαν των. Ὁ Γιακουμάκης, στηρίζων τὸν κρόταφον ἐπὶ τῆς παραστάδος τῆς θύρας, ἔνευε συμφωνότατος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ὁ ἄλλος ἔλεγε κανεὶς ὅτι διὰ νάποφευγῆ τὰ θεάματα αὐτὰ ἡ Μαργαρίτα ἐξηκολούθει νὰ εἶνε προσηλωμένη διαρκῶς σχεδὸν εἰς τὸ ἀόριστον σημεῖον ἐν τῷ κενῷ. Μ' ἐν μόνον βλέμμα πλάγιον εἶχεν ἀντιληφθῆ τῆς παρουσίας τῶν Κατσουρελαίων εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ποῦ ἦτο συνειθισμένη, ἀπαθὴς καὶ ἀτάραχος, νὰ τους βλέπῃ κάθε Κυριακὴν καὶ πρὸ τῆς περὶ γάμου προτάσεως. Τὰ μεγάλα ὄμματα τοῦ νέου, ὀλιγονοικτα στρεφόμενα πρὸς αὐτὴν μετὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν βεβαιότητα ὑποψηφίου γαμβροῦ, δὲν τὴν συνεχίζον πλέον κατ' οὐδένα τρόπον. Μία ὅμως ἄλλη παρουσία ἀπρόσπτος τὴν συνεκλόνησε διὰ παλμοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῶν λευκῶν τῆς παρεῖων κηλίδας ἀτάκτου ἐρυθρότητος. Ὀλίγον μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον εἰσῆλθεν ὁ Τόνης. Θλίψας τὴν χεῖρα τοῦ Γιακουμάκη ἔξω εἰς τὴν θύραν, διασχίσας τὸ μικρὸν πλῆθος, διανοιγθὲν σχεδὸν εὐλαβῶς πρὸ τοῦ ὄγκου του καὶ προχωρήσας εἰς τὸ καθολικόν, ἐστάθη παρὰ τὸν Θρόνον, σχεδὸν ἀπέναντι τῆς Μαργαρίτας. Ἡ κεφαλὴ του μετὰ τὴν στίλβουσαν ξανθὴν κόμην προίστατο ὑψηλότερα ὅλων ἐκεῖ μέσα. Ἐφόρει ἐνδυμασίαν χειμερινὴν εὐσταλῆ, ἄνευ ἐπανωφορίου, ἐκ μαλλίνου ὑφάσματος φαιού, τὸ ὅποιον ἐκ τοῦ διεκρεῦγοντος ἐρίου, ἐφαίνετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡς ραντισμένον ὑπὸ σταγόνων βροχῆς. Ἡ ἀσήμαντος αὐτῆ συμπτώσις προσέθετεν ἀκόμη περισσότεραν δρόσον καὶ ἀκμὴν εἰς τὴν ὑπαρξίν τὴν πλήρη ζωῆς. Ἦτο πολὺ ὠραῖος. Τὰς παρεῖάς του ἐπεκόσμη: ἄρθρονος ἐρυθρότης αἰμοστάζουσα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ του, οἱ στρεφόμενοι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ διὰ γοργῶν κινήσεων ἐξέπεμπον ἀστράπας. Ὁ ἔρωσ του διέτρεχε τότε ἄλλην περίοδον. Ἡ ἀποχύνωσις ἐκεῖνη καὶ ὁ ρευθασμὸς καὶ ἡ νευρική ἐξαψὶς τῆς πρώτης ἀοριστείας εἶχον ἐκλείψει. Ἐκδηλωθὲν ἐντελῶς, εὐρὸν ἀνταπόκρισιν, σαφὲς καὶ καθωρισμένον πλέον τὸ αἰσθητῶν του, τὸν ἐνέπλησε ζωηρότης, ὡς τις κινήτηριος δύναμις προστεθείσα εἰς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν. Ἡ μελαγχολικὴ καὶ ὑπόψυχρος ἡὼ εἶχε παρέλθει ὁ ἥλιος ἤδη ἀνέτειλε θερμὸς καὶ φωταυγής.

Ἐφριζαν τὰ γραῖδια καὶ τὰ γυναικάρια εἰς τὸ σκάνδαλον ἐκεῖνο. Ὅλα καὶ ὅλα, ἀλλ' αὐτὸ δὲν το ἐπερίμεναν ἀπὸ τὸν κόντε. Ἐν μέσῳ τῶν σταυροκοπημάτων, περιέφερον τὰ μικρὰ των κακεντρεχῆ ὄμματα ἀπὸ τοῦ ἐνός εἰς τὸν ἄλλον τῶν ἐραστῶν, συλλαμβάνοντα τὰ κρύφια των βλέμματα—διότι

ἢ εἰς τὸ κενὸν ἐπίμονος προσήλωσις εἶχε παύσει πλέον, —καὶ παρακολουθοῦντα μέχρι τέλους ὅλα των τὰ κινήματα.

«Ὅλο, τήνε τηράει, ὅλο τήνε τηράει!» ἔλεγεν ἡ σιόρα Πέτραϊνα.

«Καὶ εἶδες μὲ τί φιάκα!» προσέθετεν ἡ Σαμουγαίνα.

Δὲν ἔμενε πλέον καμμία ἀμφιβολία τὰ βλέμματα ἐκεῖνα δὲν ἦσαν ἀθῶα, φιλικὰ. Καλὰ λοιπὸν ἔλεξαν οἱ παλαιοὶ ὅτι ἄμα ὁ κόσμος λέγη κάτι τί, ἂν δὲν εἶνε τόσο, θὰ εἶνε τοσουλάκι. Νὰ τότε, ὀρίστε. Τὶ ἐγύρευε ὁ γυῖος τοῦ Τοκαδέλου εἰς τὴν Παναγία, ποῦ πέρασε δέκα ἐκκλησίες ὡς ποῦ νᾶρθη ἀπὸ τὸ σπίτι του; Ἡ μήπως τὸ ἔκαινε καὶ αὐτὸ ἔτσι χάριν φιλίας; Ἄ, δὲν ἐντρέπονταν ἀλήθεια καὶ ἀλήθεια ἢ παληογυναῖκες, νόνα καὶ ἐγγόνα, γιατί ἀπὸ τῆς γυναῖκες, μάτια μου, προσέρχονται ὅλα τὰ κακὰ καὶ ἐκεῖνες εἶνε ποῦ δίνουνε τὸ θάρρος εἰς τοὺς ἄνδρας...

— «Ἐκολάστηκα, σήμερα, ἐκολάστηκα!» ἔλεγεν ἡ Πέτραϊνα. «Κρίμας καὶ γιὰ τὸ παράδειγμα ποῦ δίνουνε σὲ κείνα τὰ παιδάκια, στὰ βρέφατα ποῦ μαζόνουνε σπῆτιτους...»

— «Ἡ θεία χάρις τοῦ Παναγιῶν Πνεύματος εἰεισηγή μετὰ πάντων ὑμῶν!»

Ἡ λειτουργία ἐτελείωσε καὶ ἀφ' οὗ εὐλόγησεν ὁ Δεσπότης ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς πολυθρόνας του καὶ ἤρχισε νὰ διανέμῃ τὸ ἀντιδώρον, κομμένον εἰς μικρὰ τεμάχια ἐντὸς τοῦ ἀργυροῦ δίσκου, τὸν ὅποιον ὄρθιος πρὸ αὐτοῦ ἐκράτει ὁ Εὐταξίας. Ἦτο ἡ ὥρα τῶν προσήσεων καὶ τῶν φιλοφρονημάτων. Ἐν τῷ ναῷ ἀντήχει ὁ θόρυθος τῶν βημάτων καὶ τῶν ὀμιλιῶν ὁμοῦ μετὰ τοὺς πανηγυρικοὺς ἤχους τοῦ κωδωνοστασίου σημαίνοντες τὴν ἀπόλυσιν. Αἱ γυναῖκες καὶ αἱ κυρίαί — κυρίας ὠνόμαζαν ὅσας ἐφόρουσαν καπελῖνον — συνωμίλουν δυνατὰ χαιρετώμεναι, ἐν ᾧ οἱ ἄνδρες ἐπροσκύνουν μετὰ τὴν ἡσυχίαν των τὰς εἰκόνας καὶ λαμβάνοντες τὸ ἀντιδώρον ἐξήρχοντο. Οἱ ὑπηρέται μετὰ ριπίδια ὑψηλὰ ἔσθωναν τὰς κανδήλας καὶ τὰ κηρία. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς, τὸν ὅποιον περιεστοίχιζον ἐν σπουδῇ οἱ ἀπεκδεχόμενοι τὸ ἀντιδώρον καὶ τὴν εὐλογίαν του, εὗρισκε δι' ἕνα ἕκαστον τὸ ἀνάλογον φιλοφρόνημα, κολακείων καταδεκτικώτατος καὶ μιλανούς καὶ λουθαίους, τοὺς μὲν διὰ νὰ διατηρήσῃ, τοὺς δὲ διὰ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸ κόμμα, τὸ ὅποιον ὡς ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς σάρκα καὶ μίτραν φορῶν, συνεπάθει περισσότερον.

— «Αἱ, ἀπὸ αὔριο ἀρχινάει ἡ μεγάλη Ἑβδομάδα. Πανιερώτατε» τῷ εἶπεν εἰς μηλιανὸς ἐμπορομεσίτης. «Μὰ τὴν Κυριακὴν θὰ ἔχουμε Ἁγία Ἀνάστασι.»

— Ὁ Θεὸς νὰ σας ἀξιώσῃ!

— «Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν τίποτα!» ἐτόλμησε νὰ παραπονέθῃ λούθης ὑποδηματοποιὸς παρατυχῶν.

Ὁ Ἀρχιερεὺς τὸν εἶδε μετὰ τὸ γλυκύτερόν του μειδίαμα καὶ τὸν ὑπεδέχθη μετὰ τὴν θερμότεραν χεῖρα φιλίαν.

— «Γιατί ὄχι; ποῖος τὸ λέγει; Ἄμποτε ὁ Θεὸς νὰ μας ἀξιώσῃ νὰ χαροῦμε ὅλοι!»

Ὁ λούθης ἔμεινεν ἐκστατικὸς πρὸ τῆς ἀγγελικῆς αὐτῆς ἀγαθότητος. Καὶ νὰ του λέγουν ὅτι ὁ Δε-

σπότης εἶνε κομματικός! Δὲν ἐντρέπονται! Δὲν τους ἀξίζει λοιπὸν τότε νὰ ψηφίσῃ καὶ αὐτὸς τὸ Μήλια; Καὶ ἴσως θὰ το ἔκαιμεν.

Ἄλλὰ πρὸς τὸν Τοκαδέλον, ὁ ὅποιος ἐπλησίασε καὶ αὐτὸς νὰ εὐλογηθῆ, τὰ φιλοφρονήματα τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχιερέως ἦσαν ἄπειρα.

«Πῶς ἦταν αὐτὸ τὸ ἔκτακτο... ἡ τιμὴ... Τὶ κάνει ὁ πατέρας... ἡ μητέρα;... αἱ ἀδελφαί;... Ἄ, τί εὐχαρίστησιν ποῦ μας ἐπροξενήσατε!» τῷ ἔλεγε θλιβῶν τὴν χεῖρά του συνεχῶς, ἐν ᾧ ὁ νέος ἐξ ἑλέους πρὸς τὸ λεπτοφυῆς ἱερὸν πλάσμα ἄφινε τὴν ἰδικὴν του ἀδρανῆ. Ἀφ' οὗ δὲ συνωμίλησεν ἀρκετὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ἔμαθεν ὅτι ἦλθεν ἐπίτηδες νὰ τους ἴδῃ, τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἐρημέριον, ὁ ὅποιος, ἐξεληθὼν ἤδη τοῦ ἱεροῦ μετὰ τὸ μαῦρόν του ῥάσον, ἐκάθησεν εἰς ἕνα στασίδιον παρὰ τὸ ἀναλόγιον τῶν Ἐπιτρόπων, τὴν κλασικὴν *μπάγκαν* καὶ ὑπεδέχετο τὰς ἐνοριτίσας, αἱ ὁποῖαι προσήρχοντο ὅλον ἐν νάσπασθῶν τὰς εἰκόνας, ὅτε τὸ ρεῦμα τῶν ἀνδρῶν εἶχεν ἐλαττωθῆ.

«Ὁ, σιόρα Παναγιωτάκαινα, καλῶς ἐκόπιασες! Καὶ πῶς δὲν εἶδαμε σήμερα τὸν Παναγιωτάκη;

— Δέσποτά μου Ἄγιε, εἶνε κομματὶ ἀνήμπορος. Ναι, μὰ τὸ Θεό... Ἡ ψύχρες καὶ γέρος ὁ καϊμένος... ξέρεεις...

— Ναι, ναι, εὐλογημένη μου. Ὁ ἔρθω νὰ τον ἴδῶ. Ἐγὼ ντζὰ καὶ τόσες ἡμέρες νὰ ἔλθω στὸ σπίτι σας...

— Εὐχαρίστησι ἀντζι... Καὶ δὲ μου λές, ἀφέντη, νὰ σε χαρῶ. Ἐκεῖνο τὸ παιδί ποῦ εἶπε τὸν Ἀπόστολο χωριατόπουλο εἶνε;

— Ναῖσκε, χωριατόπουλο, ἀπὸ τὸ Γερακαρίο.

— Τὶ ντζόγια φωνὴ ποῦ ἔχει, εἶνε μία ραριτά.»

Ὁ γηραιὸς Ἐρημέριος ἔλαβε τὴν χεῖρα τοῦ Τόνη καὶ τὸν ὑπέβαλεν εἰς τὴν αὐτὴν περὶ τῆς μεγάλης πάντων καὶ πασῶν ἀνάκρισιν, ἐρωτῶν μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ καθησυχάζων ὅλοισιν εἰς κάθε ἀπάντησιν τοῦ νέου. Ἀφ' οὗ δὲ καθησυχάσεν ἐντελῶς, τῷ ἔκαινε τὴν τιμὴν νὰ τον προσκαλέσῃ «νὰ κοπιᾷσῃ ἀπάνου νὰ πιοῦν τὸν καφέ». Ὁ Τόνης τὸ ἐθεώρησε καθήκον του νὰ δεχθῆ, ἔμεινε δ' ἐκεῖ πλησίον καθήσας εἰς ἕνα στασίδιον καὶ περιμένων.

Ὅταν προσήλθον νὰ χαιρετίσουν τὸν ἱερέα ὁ Γιακουμάκης μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τῆς Μαργαρίτας, ἔλαβον καὶ ἀπεδέχθησαν τὴν αὐτὴν πρόσκλησιν. Τοῦτο ἐγένετο κάθε Κυριακὴν. Ὁ Ἐρημέριος προσεκάλει ἀπάνου τοὺς ἐπισημοτέρους ἢ φιλικωτέρους τῶν ἐκκλησιαζομένων, ὁμοῦ μετὰ τοὺς ψάλτας καὶ τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτοκλήτους καὶ τοὺς προσέφερε τὸν καφέ συνοδευόμενον ἀπὸ τὰ εὐγευστα καὶ περίφημα παξιμάδια, τὰ ὅποια κατεσκεύαζεν ἡ καλὴ Παπαδιά του. Τὸ ἱερὸν αὐτὸ πρόγευμα ἐτίμα καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς, προεδρεύων τῆς μικρᾶς ὁμηγύρευσης, τῆς συζητούμενης μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν μικρὰν καὶ λιτῶς ἐσκευασμένην αἴθουσαν τοῦ κελιοῦ. Ἦτο δὲ τὸ κελὶ τοῦτο ἀπλῶς ἢ παρὰ τὸν ναὸν οἰκία, ἐν ᾗ κατώκει ὁ Ἐρημέριος, οἰκία κοινὴ καὶ πολὺ ὀλίγον μοναστικὴ, μετὰ μόνον τὴν διαφοράν ὅτι εἶχε μίαν θύραν δι' ἧς

συνεκοινῶνε μετὰ τοῦ γυναικωνίτου, ὥστε ἐδύνατό τις νὰναβῆ ἐκ τοῦ ναοῦ χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν δρόμον.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐτελείωσαν τὰ πάντα καὶ ἐμυῖρασθη τὸ ἀντιδώρον καὶ ἀπῆλθεν ὁ περισσότερος κόσμος, ἐν ᾧ εἰς τὸν ἀργυροῦν δίσκον τὸν ὅποιον ἐκράτει ὁ Εὐταξίας δὲν ἔμενον παρὰ μόνον ψίχουλα, κατὰ τῶν ὁποίων ἐπέπεσαν οἱ ὑπηρέται, ἐγερθεὶς ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ σταθεὶς πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης ὑψηλὸς καὶ μεγαλοπρεπῆς, ἀπήγγειλε μίαν τελευταίαν προσευχὴν, ἔκαινε μίαν τελευταίαν μετάνοιαν καὶ ἕνα σταυρὸν μεταστραφείς δέ, — ὅλοι εἶχον ἐγερθῆ καὶ τὸν περιεκύκλωσαν, — ἠλόγησε σοβαρὸς-σοβαρὸς καὶ μετὰ τὰς δύο χεῖρας, ἐν ᾧ ὁ χορὸς ἔψαλλε:

— *Εἰς πολλὰ ἔτη, Ἄγιε Δέσποτα.*

Μειδιάσας δ' εὐθὺς κατόπι πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, ὅσοι τὸν ἐπερίμεναν,

«Ὅρίστε, ὀρίστε» εἶπεν «ἐμπρός!»

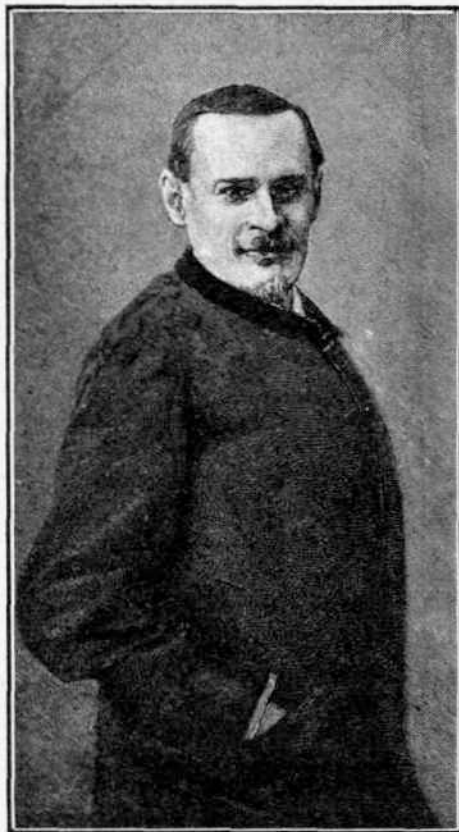
Καὶ προηγήθη διασχίζων τὴν ἐκκλησίαν μετὰ βῆμα ἡγεμονικόν καὶ διευθυνόμενος πρὸς τὴν θύραν τοῦ γυναικωνίτου. Τὸν παρηκολούθησαν ὁ Ἱερεὺς, οἱ ψάλται καὶ ὅλοι ὅσοι εἶχον ἤδη προσκληθῆ. Οἱ ἄλλοι οἱ ἀποσυναγάγοι ἔμειναν καθηλωμένοι ἐπὶ τῶν μελανολεύκων ρόμβων τοῦ δαπέδου, παρατηροῦντες ζηλοτύπως. Διὰ τὰς γυναῖκας δὲ ὅσαι ἐφεύγαν τελευταῖαι καὶ εἶδαν χωρὶς νὰ ἐνοοῦν τὰ γινόμενα, τὸ σκάνδαλον αὐτὸ ἦτο ἀπερίγραπτον. Ὁ Δεσπότης ἐβάδιζεν ἐμπρός καὶ ὀπισθὲν του σχεδὸν ἀμέσως ὁ Τόνης καὶ ἡ Μαργαρίτα. Ἦσαν πλησίον ἀλλήλων καὶ συνωμίλουν μετὰ γέλωτας—τί κρίμα νὰ μὴ ἀκούουν τί ἔλεγον!—ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι, ὁ παπᾶς, ὁ Γιακουμάκης, ἡ Γιακουμάκαινα, τοὺς ἐβλεπαν ἀπὸ πίσω καὶ τοὺς ἐκαμάροναν... Ἄ, ἦτο ἀνυπόφορον, φοβερόν. Καὶ οἱ Κατσουρελαῖοι εἶχαν εὐχὴ χωρὶς νὰ ἴδουσι τίποτε καὶ ὁ μικρὸς ὄμιλος ἐξηφρανίσθη ὀπισθεν τῆς μικρᾶς θύρας καὶ δὲν ἠκούετο τότε παρὰ ἡ ἀπήχησις τῶν βημάτων του ἐπὶ τῆς γυμνῆς ἐυλίνας κλίμακος τοῦ γυναικωνίτου. Καὶ ἀπέμειναν τὰ γραῖδια ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ βεθλωμένου ἱεροῦ μετὰ τὸ στόμ' ἀνοικτόν καὶ τὰς τρίχας ἠνωρθωμένας ἐκ τῆς ἱερᾶς φρίκης, φοβούμενα μὴ καταπέσῃ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ διὰ τὴν πρωτάκουστον παρανομίαν καὶ κατακαύσῃ ἀθῶους καὶ ἀμαρτωλοῦς. Ἐξέσπασαν κατόπιν εἰς σταυροκοπήματα καὶ εἰς ψιθυρισμοὺς:

«Ὁ Παπᾶς νὰ τσου κἀνῆ τὸ μεσίτη. Ἐλα Χριστέ καὶ Παναγία. Τὶ θὰ ἴδουμε ἀκόμα, τί θὰ ἴδουμε!...»

[Ἐπεται συνέχεια]

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΝΕ

Ο Γεώργιος Όνι είναι ο μυθιστοριογράφος ο από δεκαετίας περίπου οικειότατος εις τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὸ ἀναγινώσκον τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἐφημερίδων. Πάντα σχεδὸν τὰ ἔργα του μετεφράσθησαν καὶ ἀπλήτως ἀνεγνώσθησαν παρ' ἡμῖν, ὁ δὲ «Κύριος τοῦ Σιδηρουργείου», καὶ ὡς μυθιστόρημα καὶ ὡς δράμα, εἰσήλασε καὶ ἐνταῦθα κατακτητικῶς, ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν ὑπάρχη που τῶν Ἀθηναίων ἢ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν εὐαίσθητος φιλαναγνώστρια, προμηθευομένη γαλλικὰ μυθιστορήματα καὶ ἀραιομένη εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπιφυλλίδας, ἢ ὅποια δὲν ἀνελύθη εἰς δάκρυα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει του. Ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικότητα τοῦ Όνι δὲν εἶνε τι ἀπροσδόκητον καὶ τερατικῶδες ἐν τῇ καθόλου φιλολογικῇ ἱστορίᾳ, οὐδὲ πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς ἰδιαιτέρους λόγους κρατοῦντας ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ· ἀλλ' ἄρμονικώτατα σχετίζεται πρὸς τὴν δημοτικότητα, τῆς ὁποίας ἂν ἀπὸ τινος δὲν ἀπολαύη εἰς ἴσον βαθμὸν, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἤξιώθη παρὰ τῷ πολυπληθεῖ κοινῷ τῆς πατρίδος του, καὶ πρὸς τὰς φιλολογικὰς ἀξιώσεις τοῦ πανταχοῦ τοῦ κόσμου μεγάλου πλήθους τῶν ἀναγνωστῶν, τοῦ στερουμένου τῆς λεπτῆς καὶ ὑπερόχου μορφώσεως, ἧτις χαρακτηρίζει τοὺς ὀλίγους.

Ἐν Γαλλίᾳ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Όνι κατέστησαν πολύκροτα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των, καὶ ἐκυκλοφόρησαν εἰς ἐκπληκτικὸν βαθμὸν. Ὁ «Σέργιος Πανίνος», ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκα-

δημίας, ἔσχεν ἑκατὸν πενήκοντα ἐκδόσεις· ὁ «Κύριος τοῦ Σιδηρουργείου» διακοσίας πενήκοντα· ἡ «Κόμησα Σάρα» ἑκατὸν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ἔργα. Ἀλλ' ἐνῶ οὕτω ἐνθουσιωδῶς ὑποδέχεται τὸ μέγα κοινὸν τὰ βιβλία τοῦ Όνι, πάντες σχεδὸν οἱ λόγοι· οἱ διαπρέποντες ἐν τῇ ποιήσει, τῇ κριτικῇ, τῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ καλλιτεχνίᾳ, τρέφουσι πρὸς ταῦτα ἄκραν περιφρόνησιν, καὶ ὅταν δὲν σιωπῶσιν, ἀποφαίνονται περὶ αὐτῶν μετὰ σαρκασμῶν καὶ γελῶτων. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ἂν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων» τινὰ τῶν ἔργων τοῦ Όνι, ὁ διάσημος Βρυντιέρ, ὁ ἐν τῷ ἐγκρίτῳ περιοδικῷ δημοσιεύων τὰς περὶ τῆς συγχρόνου φιλολογικῆς κινήσεως μελέτας του, οὐ μόνον οὐδέποτε ἔγραψε κρίσιν τινὰ περὶ Όνι, ὡς περὶ ἄλλων συνκιδέλφων αὐτοῦ, ὡς τοῦ Λοσι, τοῦ Μωπασσάν, τοῦ Βουρζέ, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε οὐδ' ἀπλῶς κἂν ἀνέφερε τὸ ὄνομά του. Δύο δὲ τῶν κορυφαίων τῆς συγχρόνου κριτικῆς ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Ἰούλιος Λεμαίτρ καὶ ὁ Ἀνατόλ Φράνς, καὶ ἐπανειλημμένως ἐξηκόντισαν κατ' αὐτοῦ ἀρχιλόχεια βέβηλα, ὁ πρῶτος ἰδίως πολλακίς δι' εὐφροσύνων ἀναλύσεων πειραθεὶς νὰ καταδείξῃ τὸν ἄνθρωπον ὡς συρραφέα τετριμμένων καὶ χυδαίων καὶ μελοδραματικῶν ἀπιθανότητων, ἐκτελέσεως οὐχ ἥττον χονδροειδοῦς τῆς εὐρέσεως αὐτῶν. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἢ πρὸς τὸν Όνι ἐξ εὐσυνειδησίας περιφρόνησις ὀλίγων ἀριστοκρατικῶν πνευμάτων καὶ καλλιτεχνῶν θεραπευόντων ἀνώτερόν τι ἰδεώδες δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ συρμός πρὸς ἀπλήν ἐπίδειξιν μεταξὺ πάντων τῶν νέων τῶν διακαιομένων ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ διακριθῶσιν ὡς βαθυγνώμονες συγγραφεῖς καὶ ἀριστοτέχναι, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀνέγνωσαν οὐδεμίαν σελίδα ἐκ τῶν ἔργων του.

Κατὰ τοὺς ἀνηλεεῖς αὐτοὺς κριτὰς ἢ μᾶλλον διώκτας τοῦ Όνι, οἱ ἐν τῇ φιλολογίᾳ θρίαμβοὶ αὐτοῦ ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς φύσεως τῶν μυθιστορημάτων του, ἅτινα εἶνε θαυμασίως ἡρμοσμένα πρὸς τὰς κλίσεις, τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν πολλῶν, οὐδὲ περιέχουσι τι ὑπέρτερον τῆς ἀναπτύξεώς των, διεκφεύγον τὴν ἀντίληψίν των, ἢ ὅπωςδῆποτε στενοχωροῦν αὐτοὺς. Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Όνι οὗτοι ἀνευρίσκουσι τὸ ἰδανικὸν των. Λαμβάνουσι τὸ ὑπ' αὐτοῦ προσφερόμενον ποτήριον τῆς banalité καὶ τὸ ροφῶσι μέχρι τῆς τελευταίας σταγόνας. Ὁ Όνι ἐγεννήθη πρὸς ἀγαλλίαςιν τῶν ἀμαθῶν τῶν ἀσχολομένων καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν. Διερμηνεῖ τὰ ὄνειροπολήματα τῶν νοικοκυραίων (τῶν νοικοκυραίων κατὰ τὸ πνεῦμα, ἀνεξαρτήτως τῆς κοινωνικῆς τῶν τάξεως, γνωστὸν δὲ ποῖα σημασία ἀποδίδεται ἐν τῇ φιλολογικῇ γλώσσῃ τῶν Γάλλων εἰς τὴν λέξιν bourgeois), τὰ διερμηνεῖ λαμπρότερον καὶ καθαρότερον παντός ἄλλου. Τὰ διερμηνεῖ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων του, ἅτινα πάντα με περισσεῖαν ρομαντικότητος παρουσιάζουσιν ὡς δρώντα πρόσωπα ἀστῶς ἀρ' ἐνός καὶ ἀριστοκράτας ἀρ' ἑτέρου, τοὺς πρώτους ἀείποτε θριαμβοῦντας κατὰ τῶν δευτέρων, καὶ τὴν ἀρετὴν ἀείποτε κατισχύουσιν τῆς κακίας. Τὰ διερμηνεῖ διὰ τῆς αἰσίας ἐκβάσεως αὐτῶν, ἅτινα συνήθως τελειώνουν με γέ-

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

λοια καὶ χαρές, με εἶδος τι καθάρσεως, εἰς ἣν αἰετοποτε ἀρέσκονται οἱ πρόστυχοι. Τὰ διερμηνεῖ διὰ τοῦ ἀπιθανοῦ, ἀψυχολογήτου καὶ ὅλως συνθηματικῶν τῶν ἡρώων του, καὶ τέλος διὰ τῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς τὰ ἔργα του, διὰ τοῦ ὕφους αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀσμενίζει εἰς πᾶν ὅ,τι τετριμμένον καὶ ἀπηρχαιωμένον ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ γράφειν, καὶ ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς θεματογράφημα δεξιῶς μαθητοῦ ἢ πρὸς λόγον συγγραφῆς. Ἐν συνόλῳ ὁ Όνι, κατὰ τὸν Λεμαίτρ, εἶνε: Φειγιέ, ἄμοιρος χάριτος καὶ λεπτότητος· Σερβυλιέ, ἄνευ πνεύματος καὶ φιλοσοφίας. Τερπὲ γωῖς ποιήσιν καὶ ἀφέλειαν· εἶνε τρισυπόστατος ἐν χυδαιότητι.

Ἐν τούτοις οἰκονομεῖ ἐπιτηδεῖως τὰς διηγήσεις του, καὶ ἂν ἀστοχῇ περὶ τὰς φιλολογικὰς περιγραφὰς καὶ τὰς ψυχολογικὰς ἀναπτύξεις, δὲν στερεῖται δραματικῆς τινος ἐναργείας· διὰ τοῦτο τὰ μυθιστορήματά του μεταφερόμενα ἐπὶ τῆς σκηνῆς, κερδίζουν. Ὁ «Κύριος τοῦ Σιδηρουργείου» ὡς δράμα ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν μᾶλλον καταπληκτικῶν ἐπιτυχῶν τῆς ἐποχῆς· ὀλιγώτερον ἐπέτυχεν ἀπὸ τοῦ θεάτρου ὁ «Τελευταῖος ἔρω», ὅπου ὁ συγγραφεὺς, παραγωνρίζων τὴν ἱκανότητά του, ἀπεπειράθη νὰ ἀναπτύξῃ τὸ δράμα του ὄχι διὰ τῶν ἐξωθεν περιπετειῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐνδομύχου ἀναλύσεως τῶν παθῶν. Μεθ' ὅλους δὲ τοὺς εὐλόγους ἰσως ἰσχυρισμοὺς τῶν κριτικῶν, δέον νὰ καταλογισθῇ ὡς ἀρετὴ τῷ Όνι ἡ ἀπόπειρα τῆς ὑπ' αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἀντιφιλολογικῆς, διαπλάσεως ἐγγενῶν καὶ γενναίων χαρακτηριστῶν, ἐξ ὧν παρέχεται αἰσία τις καὶ κρείττων τῆς πραγματικότητος ἀντίληψις τῆς ζωῆς.

ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΗΣ

Ὅταν 'εἰς τὰ βάθη τῆς νυκτός με περιζῶνει ἄκρα θαλάσσης οὐρανοῦ καὶ γῆς εἰρήνη, τὸ πνεῦμα, ὅπου 'εἰς τὴν ταραχὴν τοῦ κόσμου δόυνει, σιγὰ τὴν μυστικὴν ζωὴν του ἀνανεοῦει· τῶν πόθων ὄλων καὶ παθῶν ἀγάλ' οἱ πόνοι παύουν, καθὼς 'εἰς τὸν νοῦν ἀπλόουετ' εὐφροσύνη, ὁ αἰθέρας, ὅπου ἀρχῆθεν ἡ ψυχὴ μου κλίνει· ἡσυχὴ ὄρη πρὸς κόσμον ἄλλον με φτερόνει, καὶ ὅσα πνεύματα ἐδῶ 'εἰς τὰ πλάσματά τους εἶδα, ἀκαθρέφτιστα ἐκεῖ θεωρεῖ τα ἢ φαντασία· καὶ ὅταν θαρῶ πῶς τὴν χρυσὴν πασῶ βαθμίδα, ὅπου ἀντηχεῖ ψηλάθε ἀπέραντη ὄρημονία, θαμπῆ στιγμή τὴν ἰλαρὴν μου παίρνει ἐλπίδα με οὐράνιο λάλημα νὰ εἰπῶ τραγοῦδια θεῖα.

1882

I. Π.

Ἡ ἐπὶ τὸ φθινοπωρινότερον πρόωρος μετατροπὴ τοῦ καιροῦ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Οὕτε τὰ μελανὰ νέφη τὰ ὀγκώδη καὶ βαρέα, τὰ περιπολοῦντα ἐπιμόνως ἀνὰ τὸν κυανῶν οὐρανὸν καὶ σκοτίζοντα κατὰ διαλείμματα τὸν ἥλιον· οὕτε αἱ παροδικαὶ βροχαὶ αἱ ραγδαῖαι καὶ ἀπρόοπτοι, αἱ καλύπτουσαι δι' ἀπεράντου ἰλύος τὰς ὁδοὺς, οὕτε πλέον αἱ ψυχραὶ καὶ ἀνεμώδεις ἐκεῖναι ἐσπέροι, καθ' ἃς ἤρημοῦντο ἀπελπιστικῶς καὶ θέατρα καὶ Φάληρα καὶ ἀνεφαίνοντο τὰ λησμονημένα λεπτὰ ἐπανωφόρια. . . Ἡ ἀτμόσφαιρα ἐδιορθώθη· ὁ οὐρανὸς ἐκαθαρίσθη, ὁ καύσων ἐπανήρχισεν εἰς πᾶν ποτε ἀκμαῖος καὶ ἡ ἐσπερινὴ ζωὴ ἀνέλαθε τὸ θερινὸν θέληγτρον τῆς. Καὶ με τοιοῦτον καιρὸν ἐωρτάσαμεν τὴν 15ην Αὐγούστου. Ἐπὶ ἥλιον καυστικώτατον ἐγένοντο αἱ πρὸς τὰς Μαρίας καὶ τοὺς Παναγιώτας κοπιώδεις ἐπισκέψεις, εἰς δὲ τὰς αἰθούσας τῶν ἑορταζόντων, ὅπου τὸ ἀπόγευμα συνηθροίσθη ὁ κόσμος τῶν φίλων, τὰ ριπίδια ἐκινούνοτο ζωηρότερον τῶν γλωσσῶν. Ζέστη! Ζέστη! . . . Τὸ ἐσπέρας μόνον ἐδρόσισεν ὀλίγον καὶ ὄμοι με τὴν δρόσον διεγύθη ἡ μαγεία σελήνης πλησιραοῦς. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεγύθησαν ἔξω. Σπανίως τὰ κέντρα, τὰ θέατρα, τὰ κφενεῖα, τὰ ζαχαροπλαστεῖα, εἶδον τόσον κόσμον· προπάντων τὰ ζαχαροπλαστεῖα ὅπου πολλοί, ἀρ' οὐ αἱ αἰθουσαι ἦσαν ἀκατοίκητοι, προσέφεραν διὰ τὴν ἑορτὴν των τὰ παγωτὰ εὐαρεστότερον εἰς εὐρεῖς κύκλους φίλων, παιδρῶν καὶ ἄλλων ὑπὸ τὸ γαργαλιστικὸν φῶς τῆς πανσελήνου, οἱ ὅποιοι πολὺ πέραν τοῦ μεσονυκτίου παρέτειναν τὰς ὑπαιθρίους αὐτῶν συναναστροφάς.

Αἱ Ἀθηναῖοι φιλοξενοῦν ἀπὸ τινος τὸν Δημήτριον Βερναρδάκην. Ἐγκαταλείψας τὸ ἐν Μυτιλήνῃ σεμνὸν ἐρημητήριον, ἦλθε νὰ διέλθῃ ὀλίγας ἡμέρας, ὅπως συνειθίζει κατ' ἔτος, ἐν τῇ τύρῃ τῆς πρωτεύουσος. Ἄν ἡ μικρὰ αὐτὴ παρένθεσις, ἐν τῷ ἡρέμῳ βίῳ τοῦ σοφοῦ ἀνοιγομένη, τὸν ὠφελῇ καὶ τὸν ἀναψύχῃ, ἀγνωστὸν ἢ μᾶλλον πολὺ ἀμφιβάλλομεν· ἀλλ' ὅ,τι γνωρίζομεν εἶνε ὅτι δι' ἡμᾶς ἡ ἐπίσκεψις τοῦ κορυφαίου τῶν συγχρόνων λογίων εἶνε πολυτιμωτάτη. Ὁ Βερναρδάκης εἶνε ἐκ τῶν σπανίων ἐκείνων ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ θεὰ εἶνε διδακτικὴ καὶ τερπνὴ ὡς συμπλήρωμα τῶν συγγραμμάτων. Ἡ φυσιογνωμία του, οἱ τρόποι του, ὀλίγα λέξεις ἀνταλλάσσόμεναι μετ' αὐτοῦ, εἶνε ἀλησμόνητοι διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐκτιμῶντας παντὸς ἄλλου περισσότερο τὰ πνευματικὰ χαρακτηρισματα. Ὁ Βερναρδάκης εἶνε τύπος λογίου ἐκ τῶν μὴ ἀπαντωμένων συνήθως. Δὲν ἔχει τις ἢ νὰ τον ἀτενίσῃ μόνον διὰ νὰ διακρίνῃ ὅλην τὴν φιλοκαλίαν τοῦ καλλιτέχνη καὶ ὅλην τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ σοφοῦ, συνηνωμένως ἄρμονικῶς ἐν προτόπῳ δι δ α σ κ α λ ο υ, ὅπως δὲν ἐσυνειθίσκαμεν νὰ βλέπωμεν τοὺς τοιοῦτους συχνὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὅπως ἀντιλαμβάνονται τὸν Βερναρδά-

κην εὐθύς, ὅσοι ἠτύχησαν τῷ ὄντι νὰ γνωρίσουν αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον.

+

Ἰδοὺ γεγονός, ὅχι ἐκ τῶν σπανίων ἐκείνων τὰ ὅποια συλλέγει καὶ τονίζει ἰδιαιτέρως ὁ «Σοσιαλιστής» καὶ δι' αὐτῶν ἐξέπτεῖ τοὺς ἐργάτας κατὰ τῶν κεφαλαιούχων.

Εἰς τὸ ἐν Ἀρμελοκήποις ἐπιουργεῖον τοῦ κ. Πυροῦ πτωχὴ γυνὴ καὶ γήρα, μήτηρ δὲ δύο μικρῶν κορασιῶν, καλουμένη Δεξιῶν καὶ ἐργαζομένη εἰς τὸ κατὰστημα, περιπλέχθη ἐξ ἀπροσεξίας εἰς τὰ λωρία τῆς μηχανῆς καὶ παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ τροχοῦ. Οὗτος διέσχισε τὸ στήθος τῆς εἰς δύο μέρη, ἐκρεμάσθησαν δὲ ὁ ἀριστερὸς μαστὸς μετὰ τοῦ συνεχομένου ὄμου καὶ παρέσχον θέαμα σπαραξικάρδιον. Εἰς τὰς γοερὰς κραυγὰς τῆς γυναικὸς ἔσπευσαν οἱ ἐργάται, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προλάβωσι τὸν θάνατον. Ἡ ταλαιπωρὸς γυνὴ ἐξέπνευσε μετ' ὀλίγην ὥραν ὑπὸ τὴν βράχυνον φοδερῶν ἀγγλίδων, ἀναφωνοῦσα. «Πυρρῆ, τὰ παιδιά μου, τὰ παιδιά μου».

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐργοστάσιον — προσθέτει ἡ ἀναγράφουσα τὸ γεγονός ἐφημερίς, — καὶ ἄλλος τις ἐργάτης περιελούσθη ὑπὸ ζέοντος ὕδατος, θραυσθέντος τοῦ λέβητος, καὶ κατεκίχη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος. Ἡ κατάστασις καὶ τοῦτου, νοσηλευομένου ἤδη ἐμπνέει σοβαρὰς ἀνησυχίας.

+

Σπανία ἐνδειξις τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης. Τὴν πρωίαν τῆς παρελθούσης Κυριακῆς ἅπαντες οἱ ἐπιβάται τῆς λαϊκῆς ἀμαξοστοιχίας προσέφεραν εἰς τὸν διευθυντὴν τῶν Τροχιοδρόμων κ. Βενιαμίν Βωτὴ ὠραῖον ἐκ δάφνης στέφανον μετὰ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς ταινίας:

«Εὐγνωμονοῦντες ἐπὶ ταῖς εὐκολίαις ἅς τινες παρέχει, οἱ ἐπιβάται τῶν λαϊκῶν ἀμαξοστοιχιῶν προσφέρουν τὸν δετὸν στέφανον εἰς ἐνδειξὴν τιμῆς».

Καὶ εἶνε νὰ μὴ τὸν εὐγνωμονοῦν οἱ πτωχοί; Μὲ τριάκοντα μόνον λεπτὰ πηγαίνουν εἰς τῆς Τζιντζιριές, ἢ εἰς τὴν Μεσίαν ὅπως θέλουν οἱ λόγιοι, κἀμνον τὸ λουτρόν των πρωτ-πρωτὶ καὶ ἐπιστρέφουν τὴν ὥραν τῆς ἐργασίας εὐθυμοὶ καὶ πρόθυμοι.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Κατὰ τὴν τελευτὴν τῆς ἀπονομῆς τῶν Βραβείων ἐν τῷ Λυκείῳ Λακανιά, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Περρῶ, ἄλλοτε διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς Σχολῆς, ἐξεφώνησε θαιμάστιον λόγον, ἐν ᾧ παρέστησε τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας τέχνης ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῶν κλασικῶν σπουδῶν.

— Ἐν Γλασκῶδι ἐωρτάσθη τῆ 3 Αὐγούστου ἡ 122α ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Οὐάλτερ Σκῶτ. Ὁ ἐπὶ τῆς πλατείας Γεωργίου ἀνδρὶς τοῦ ἀθανάτου συγγραφέως τοῦ Ἰβανθῆ, ἐκαλύφθη ὑπὸ πλήθους στεφανίων.

— Ἐν τῷ Νέῳ Ἡμερησίῳ Φύλλῳ τῆς Βιέννης ὁ αὐστριακὸς περιηγητὴς Ἀδόλφος Γέλβερ ἐδημοσίευσε σειράν ἐπιστολῶν γλαυρῶν καὶ λίαν ἐνδιαφεροῦσων περὶ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων. Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰς τελευταίας ἐν τῷ πολιτισμῷ

προόδους τῆς Ἑλλάδος, δὲν διατάζει νὰποκαλύψῃ τὴν ἐκ τῆς κακοδιοικήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς φαυλότητος κακοδαμιονίαν τῆς ἡπείρου, λέγει, ἔχρουσι πλήρη συνειδητοὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνας καὶ ἐπιζητοῦσι τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ, ὡς παντοῦ ἰδίως ὡσὶν ἀντελήφθη. Καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας ταύτης ὁ Γέλβερ ἀναθέτει εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον, τοῦ ὁποῦ ἐξέχει τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἰκανότητα.

— Κατὰ τὴν ἐναρξίν ἐπαρχιακῆς βιομηχανικῆς Ἐκθέσεως ἐν Ἀγγλίᾳ λαβὼν τὸν λόγον ὁ Γλάδστον ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὴν ἀνάγκην τῆς συζητήσεως τοῦ καλοῦ μετὰ τοῦ ὠφελίμου εἰς τὰ ἔργα τῆς βιομηχανίας, τὸ ἀκάλῃς καὶ ἄραις τῶν ὁποίων θεωρεῖ σημεῖον βυρβυρότητας. Ὡς παραδειγμα ἄξιον μιμήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔφερε τὰ προϊόντα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς βιομηχανίας. «Ἀπὸ τῆς Ἀθήνας, εἶπεν, ἀπὸ τοῦ ἀγμιουργοῦ καὶ τεχνίτου τῆς πόλεως τοῦ Κέρκροπος, ὃς διδάσκόμεθα, μέγχι τοῦ 1893 καὶ πέραν ἀκόμη, τὰ βελούτα καὶ σοβαρώτατα τῶν μαθημάτων, ὧν ἔχουσι ἀνάγκην οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ συνδυάσωσιν ἐν τῇ τέχνῃ τὸ κάλλος καὶ τὴν χρησιμότητα».

— Τὸ ἐν Λειψία ἐκδοτικὸν κατὰστημα Τεύθνερ ἐξέδοτο κατ' αὐτὰς βιβλία ἐνδιαφέροντα τὰ ἐλληνικὰ γράμματα, τὸν Συνέδριον τοῦ Γερμανοῦ μετὰ σχολίων τοῦ Βουρκχάρτ, τὰς Εἰκόνας Φιλοστράτου τοῦ Πρῆσβυτέρου καὶ τὸν Γ' τόμον τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Πολυβίου. Ἐπίσης τὸ τοῦ Βάϊδμαν ἐν Βερολίῳ ἐξέδοτο τὰ Φαινόμενα τοῦ Ἀράτου σχολιασμένα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μίας καὶ τοῦ Σωζομένου Λόγου Δίονος τοῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἄρνιμ.

— Ἐκ τῶν Καταστημάτων Καν τὴν ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τόμος ἐπιγραφόμενος «Κονδρασὲ βίος καὶ ἔργα» (1743—1794) ὑπὸ Κιρόλου Ρομπινέ. Ὁ συγγραφεὺς, γνωστότατος ὡς ὁπαδὸς καὶ βιογράφος τοῦ Κόντ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς θετικῆς Φιλοσοφίας, τῆς διδασκαλίας τοῦ ὁποῦ ἔχει ἐκδώσει τὴν σαφεστέρην περίληψιν, ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ ἔργῳ παρέχει πλήρη τὴν μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ φιλοσόφου, τοῦ ὑπὸ τὴν μαχαίραν σχεδὸν τῆς λαμπρότου τῆς Ἐπαναστάσεως συγχρόνως τὸ περιέφημον «Διάρκεια τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» πρὸς τὸ ὅποιον τρέφει ἀπειρίστον ὑπόληψιν ὁ Θετικισμὸς.

Θεατρικά

Ἐν τῷ παρισινῷ θεάτρῳ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ἐπαίχθη κατ' αὐτὰς μετ' ἐπιτυχίας τὸ δράμα τοῦ Γ. Βουσαρῶ «Δίξκρος ὁ Βοσκός». Τὸ δράμα τοῦτο γνωστὸν καὶ παρ' ἡμῖν, ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1840, θεωρεῖται δὲ, ὅπως καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἐκ τῶν ἀρίστων λαϊκῶν δραμάτων, ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια ἀπηλλαγμένα πάσης λεπτότητος καὶ πάσης κυμάνσεως, δύνανται νὰ προσενηθῶσιν ὡς ὑγιῆς πνευματικὴ τροφὴ εἰς τὸν πολὺν κόσμον καὶ νὰ γίνωσι δεκτὰ μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

— Τὸ ἀγγελοῦ ἐν νέῳ ἔργον τοῦ κ. Κορομηλῆ «Ἡ Ἀγάπη τῆς Λουλούκας» τρίπρακτος κωμῳδία μετ' ἁμαρτῶν ἢ διδαχθῆ κατ' αὐτὰς ὑπὸ τοῦ θιάσου τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη.

— Ἀγγέλλεται τὴ λεγγραφικῶς ἐκ Παρισίων ὅτι ὁ διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας Ἰουλιὸς Κλαρετὸ παρατείνεται. Ὡς διδάχος αὐτοῦ φέρεται ὁ ἀκαδημαϊκὸς Λουδοβίκος Ἀλεβῦ, ὁ ὁποῦς ἡμῶς διαψεύδει τὴν εἰδήσιν.

— Ὁ κ. Δ. Βερονάρδ ἀκῆς ἀπεπεράτωσε τὴν νέαν αὐτοῦ τραγωδίαν Φαίστα τὴν ὁποίαν πρόκειται ἤδη νὰ διδάξῃσι ἀμφοτέρω οἱ παρ' ἡμῖν δραματικοὶ θιάσοι ὅτε Μένανδρος καὶ ὁ Αἰσχύλος. Εἶνε βουζαντινῆς ὑποθέσεως, διεκτραγωδοῦσα εἰς στίχους λαμπροῦς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κρίστου, τοῦ ἀτυχοῦς υἱοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.